Hymnologiske Meddelelser

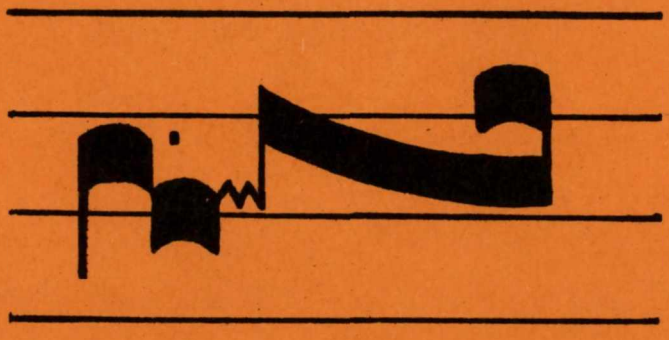

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

9. årg. 1980 **nr. 1**

Hymnologiske Meddelelser

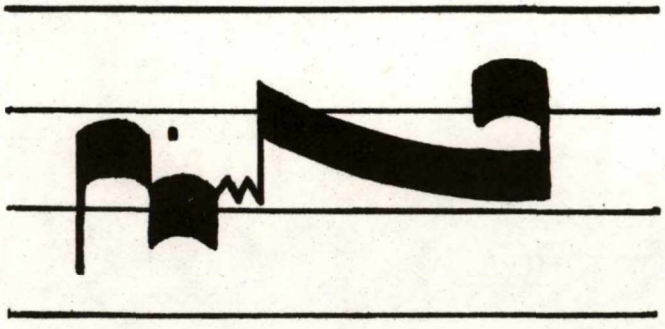

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

9. årg. 1980 **nr. 1**

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

9.årg. 1980 nr. 1.

NYE SALMER: Melodier af Evan-Th. Vestergaard og Erik Schiller.
Tekster af Henning Blauenfeldt (s.61) og Jens Svendsen ..... s. 1

G.F.W. Herngren: Salme og anamnese. Albertsen først og teologerne så ..... s. 3

Henrik Fibiger Nørfelt: Om Laub og hver tids egen tone .... s. 29

Alf Johansson: Pange lingua gloriosi och dess svenska översättningar (Noter ved Jens Lyster s.54). s. 43

ANMELDELSER: Johanne Brandt Nielsen: Mariaviser, (ved Poul Grubb) ..... s. 57

Svein Ellingsen: Det skjulte nærvær, (ved Jens Lyster) ..... s. 58

Henning Blauenfeldt: 20 nye salmer, (ved Jens Højgaard) ..... s. 59

Danske salmer på plade. "Sangen i Danmark" bd. 3, ved MUKO og dir. Poul Jørgensen, (ved Steen Lindholm) ..... s. 62

VINDERNE AF JULEKONKURRENCEN ..... s. 63

FORFATTERNES ADRESSER ..... s. 64

FAVØRTILBUD ..... s. 64

ISSN 0106-4940

KØBENHAVNS UNIVERSITET
REPRO. AFDELINGEN

GUDS SØN HAR VÆRET HER - NOK ENGANG!

Mel. og sats: Evan-Th. Vestergaard 1979
Tilegnet konfirmanderne i Tjørning menighed

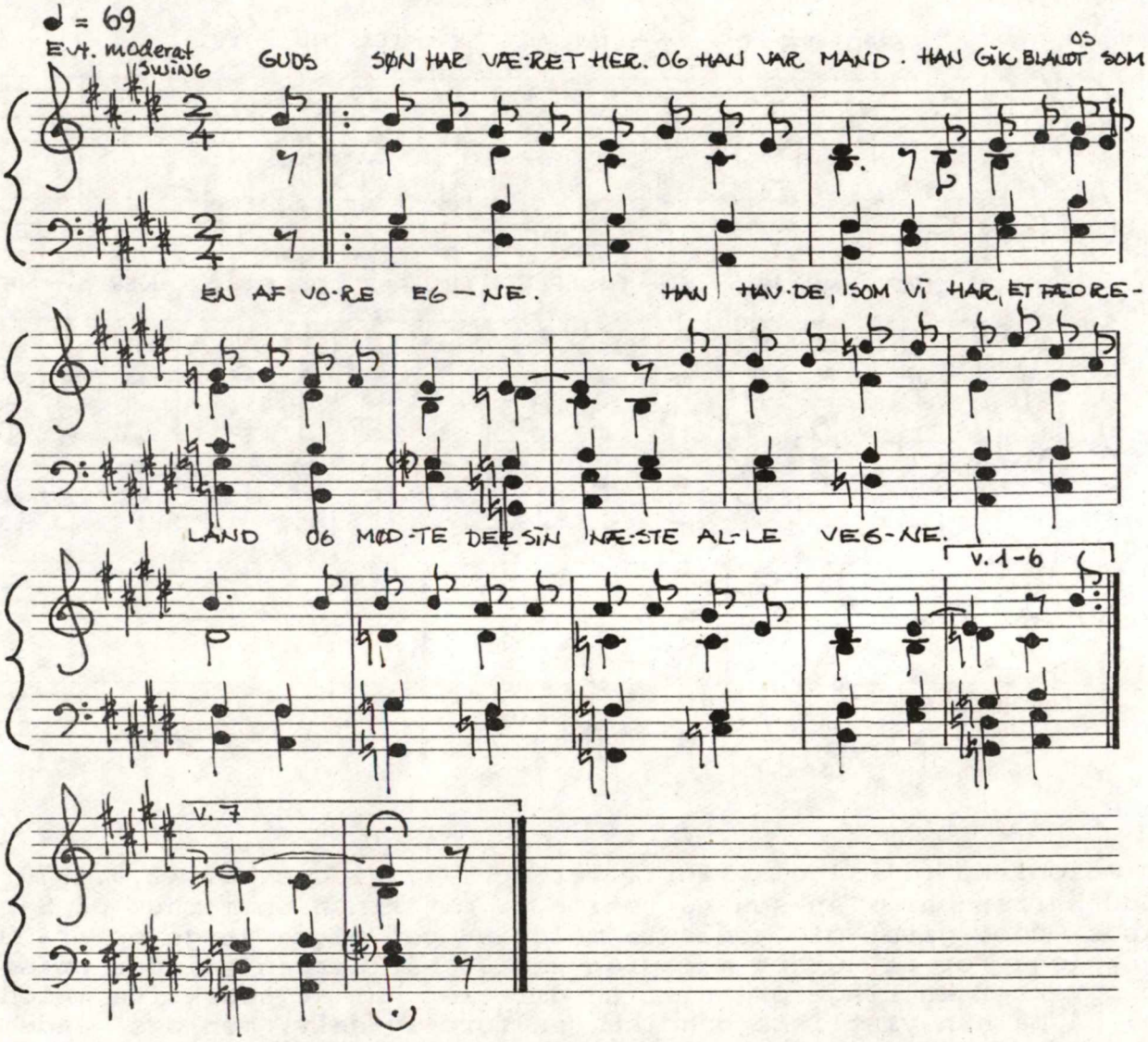

Siden Elith Olesen i sin udmærkede artikel "En utraditionel Jesussalme" i HM 1975 s.83-89 efterlyste en melodi til K.L. Aastrups "Guds Søn har været her", har denne tekst haft komponisternes bevågenhed. Først svarede G.F.W. Herngreen, forfatteren til nærværende nummers spidsartikel, med at sende os to hollandske melodier, af Willem Vogel og Frits Mehrtens, se HM 1975 s.151f. og 185f. I HM 1976 s.145 var en melodi af Lars Kr. Hansen og i 1977 s.59 en af Henning Nielsen. I 1978 s.4f. to forslag af den norske Egil Hovland og i 1979 s.178f. ligeledes to af Chr. Vestergaard-Pedersen. Ovenfor ses årets melodi. Teksten er aftrykt i "46 Salmer" nr. 759 (med Willem Vogels mel.) og i '78-tillægget nr. 821 (med Flemming Weis' mel.).

JL

BRØDRE OG SØSTRE, VI SKILLES NU AD, DDS 392.

Mel. og sats: Erik Schiller 1979

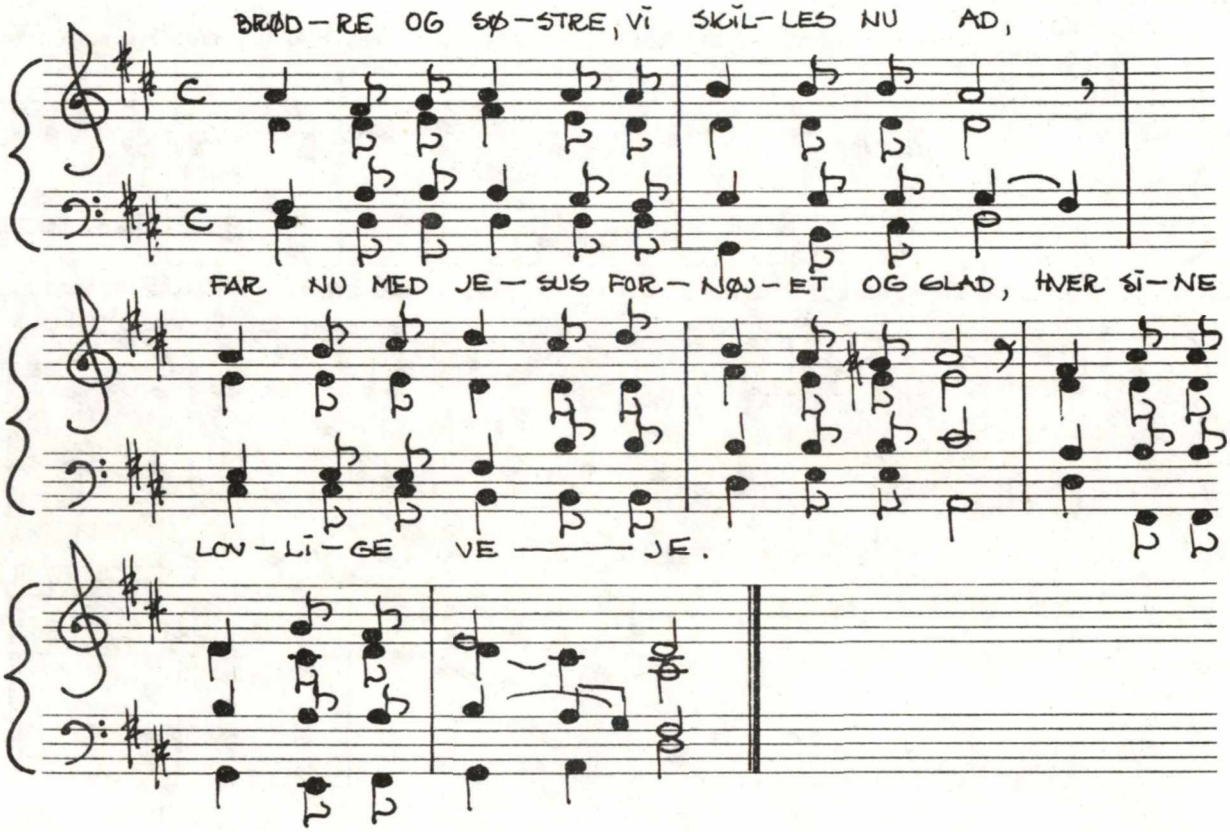

Om melodiens tilblivelse fortæller Schiller i brev af 22.8.1979: "Gud Herren har i en sen nattetime, i mit ringe sommerhus på Sjællands Odde, givet mig vedlagte melodi - jeg måtte stige op fra mit sengeleje for at notere melodien ned... Når Herren således af søvne opvækker en ringe organist og dikterer ham at nedskrive melodien, så må han vist ikke beholde den for sig selv, men også lade den være for hele folket - og takke Ham, der stadig tør gøre brug af et æsel, jfr. Matt. 21,2f.". Og Schiller slutter sit brev med denne forsikring: "..Jeg er absolut ikke spiritist - kun en ringe organist".

UNDERVEJS

Fastelavns søndag (2. tekstrække)

De holdt forældrene borte,
thi børn kan jo intet forstå -
Han standsed sin snak med de kloge
og tog så i favn de små.

De trued en tigger, der råbte
og stjal deres mesters ro -
Han standsed og skænked ham synet
og kaldte hans råben tro.

De skyndte sig gennem byen
på vej til Jerusalem -
Han standsed ved morbærtræet
og gik med Zakæus hjem.

Vi søger som de en mening,
et mål for det kristne håb -
Guds kirke er der, hvor Han standses
af blinde tiggeres råb.

Jens Svendsen 1980

SALME OG ANAMNESE

ALBERTSEN FØRST OG TEOLOGERNE SÅ

VED G.F.W. HERNGREEN

A. DIALOG MED PROF. L.L. ALBERTSEN

1. Deltagerne

At teologer beskæftiger sig med salmer, er en selvfølge. Ingen gudstjeneste uden sang (bortset fra Zwinglis oprindelige menighed i Zürich), ingen præst, der ikke i embeds medfør skal vælge, hvad der skal synges, uge for uge, år for år. Hvilke motiver er det, der bestemmer hans valg? Dogmatiske (at salmen "passer" rent teologisk) eller didaktiske eller kerygmatiske (salmen understreger prædikenens budskab) eller taktiske (at salmen er letforståelig og populær: "mindst én schlager pr. gudstjeneste") eller metodistiske (følelsesmæssig påvirkning af menigheden, - Albertsen ville kalde det "manipulation" og "trance")? Hvor og hvorledes fungerer i dette virvar af delvis bevidste motiver præstens teologiske samvittighed? For slet ikke at tale om hans litterære eller endog poetiske samvittighed, om han måtte besidde en sådan!

Der findes også *fagteologer*, hvis interesse fremfor alt er eksegetisk-dogmatisk: der spørger, om vedkommende forkyndende, bekendende, lovprisende eller skyldbekendende, bedende, tryglende salme nu også er "efter Skriften", og der findes *kirkepolitikere*, der er med til at bestemme, hvordan en ny salmebog (som i Holland) eller et tillæg (som i Danmark) kommer til at se ud, og som lægger megen vægt på anvendelighed, forståelighed, antagelighed, måske endog behagelighed udfra menighedens synspunkt.

Menigheden er den vigtigste af de instanser, der beskæftiger sig med salmer: den synger salmen, og salmen bliver først til det, den er, idet menigheden synger den; menigheden ønsker at genkende sig selv i salmen. I hvilket omfang skal nu menighedens ønsker eller kirkepolitikernes forstillinger om menighedens ønsker bestemme salmebogens indhold og form? Den tid er længst forbi, hvor man kun-

ne påtvinge menigheden salmebøger mod dens vilje. Ordet "menighed" er her benyttet ikke blot i traditionel forstand, men også med henblik på de "nye", "alternative", "basisgrupperne", der i al fald i Holland manifesterer sig mange steder og kræver og tilvejebringer nye, moderne, engagerede salmer.

Så er der endelig også de uundværlige *digtere* - i mange tilfælde kunne man med større føje vælge det mere neutrale ord "producenterne". Mange er forlængst døde og kan ikke mere forsvare deres værk mod at blive radbrækket; andre er villige og parate til at skrive det, de tror, man forventer af dem; de bedste iblandt dem må ofte komme med tvungne og tænderskærende indrømmelser.

Men alle dem, der beskæftiger sig med salmer, betragter næsten altid salmen isoleret fra andre former for sanglyrik. De berømte skyklapper er vi næsten alle udstyrede med.

2. Litterær kritik og teologi.

Derfor er det vigtigt, at en litteraturvidenskabsmand med kritisk sans som prof. L.L. Albertsen ikke bare anser salmen for et forældet fænomen, som man godt kan tie stille om, men inddrager den i sine betragtninger. Han analyserer og karakteriserer den litteraturhistorisk, opfatter den som hørende til en genre, der også rummer meget andet, og stiller teologerne over for uventede, temmelig skarpe og udfordrende spørgsmål.

At han kommer udefra uden teologisk ballast, gør hans analyser afslørende: det er, som om salmen mister sin glans. Netop dette gør analyserne så værdifulde. Selvfølgeligheder og uegentlige motiver, der har været akcepteret i al stilhed og iklædt skønne ord, bliver afslørede. Selvom også denne kritik ikke når ind til salmens inderste væsen, så tager de teologer grumme fejl, der tror, at de af den grund kan skyde den til side uden at tage stilling til den. En litterær analyse af det alt-for-menneskelige i salmen kan, hvis den gennemarbejdes virkelig seriøst, betyde en befrielse fra mangt, som ansås for væsentligt, men alligevel var uegentligt, og derved blive en udfordring til teologerne, så de gør sig fornyede tanker om salmen.

Det skylder hymnologien Albertsen tak for. At han ikke når ind til salmens inderste væsen, kan man ikke bebrejde ham som litteraturvidenskabsmand. Han har prøvet at komme kirkens argumenter mod sin kritik i forkøbet (i "Lyrik der synges" kap. 5: "En ny kristen

replik" s. 112-115), og det er forsåvidt beklageligt, for denne replik er nemlig netop ikke det, den skulle være: den er ikke det nye, der behøves, ikke en ansats til fornyet teologisk refleksion, men blot et forsvar for de gamle positioner uden yderligere underbyggelse. Hvis teologer ikke kan hitte på andet at sige efter alt det værdifulde, som Albertsen har frembragt på litterær-kritisk felt, end det, han lægger dem i munden, så ville det stå ilde til med dem og med salmens fremtid.

3. Dialogen med prof. Albertsen

Min første samtale med Albertsen i august 1974 førte til, at jeg læste følgende af hans skrifter:

a. *Skal moderne salmer være kunst?* Dansk Teologisk Tidsskrift XXXIII (197o) s. 2o4-217

b. *Grundtvig oversat til tysk Salmetradition*, Grundtvig-studier XXIII (197o) s. 33-46

c. *Zwischen philologischer Akribie und souveräner Metamorphose, Probleme der literarischen Übersetzung und ihrer Analyse*, Orbis litterarum XXVIII (1973) s. 216-227

d. *Der Schenckin unschuldiger Zeitvertreib* (Aarhus 1971) (om triviallyrik)

Welche Werte peilt die Zwecklyrik an? Gedanken zu "Liedboek voor de Kerken" nr. 459 (august 1974, en kritisk analyse af den hollandske omformning af Ingemanns "Igjennem Nat og Trængsel", ikke udgivet, men af mig forarbejdet i hollandsk kontekst)

Så i begyndelsen af september 1974 havde vi en samtale til, hvor det teologiske begreb anamnese blev bragt i anvendelse på salmen (jfr. nedenfor). Derpå holdt Albertsen lo. oktober et foredrag på Kiels universitet

f. *Strophische Gedichte, die von einem Kollektiv gesungen werden, Das Zersingen analysiert am Schicksal einiger Lieder von Johann Rist.*

Dette foredrag er med uvæsentlige ændringer udkommet på dansk som

g. *Strofiske digte, der synges af et kollektiv*, Hymnologiske Meddelelser IV (1975) s. 9-22.

I dette foredrag optog Albertsen begrebet anamnese i sine betragtninger. Så kom endelig i slutningen af 1978 hans

h. *Lyrik der synges.*

I denne bog spiller anamnesen, der i foredraget fra Kiel kun var brugt antydningsvis, en vigtig og defineret rolle.

Det er derfor på tide, at jeg tager den handske op, som Albertsen har kastet til teologerne, og nu fortsætter den dialog fra 1974, hvor begrebet anamnese dukkede op for første gang, men gør det i fuld offentlighed som et forsøg på at nå frem til en ny teologisk og måske også litterær forståelse af salmen.

4. Det hellige raseri.

I Albertsens "Skal moderne salmer være kunst?" taler ikke blot litteraturhistorikeren, men også den oprigtigt rystede "kristne lægmand", som tillader sig et "udbrud af helligt raseri". Heraf fremgår, at salmen betyder andet og mere for Albertsen end et analyseobjekt underordnet genren brugslyrik. Man kommer kun frem til et helligt raseri, hvis man dybt skuffet registrerer ting, der ikke måtte være sket, og som rører ved integriteten af det, der var meningen og var den elskede genstand. Der er blevet fusket med salmerne, måske endog svindlet med dem.

Salmer har, siger Albertsen, en modtager: Gud. Man kan ganske vist også henvende sig til ham i prosa, med Fadervor. Når man altså udsmykker gudstjenesten med kunst, og der er betydelige kunstnere, der siden renæssancen har skrevet salmer, må det være, "fordi mennesket i den ypperste kunst tangerer det uudsigelige og ligesom skaber et symbol på det evige. At ofre Gud kunst kan kun have mening, hvis offeret er uden lyde, er slægtens førstefødte, er som guld og myrra". I ordkunstværket løfter det gudbenådede menneske sig ifølge Albertsen ud over det timelige. Men såsnart kirken lægger sin hånd på sådanne redskaber, får de et andet formål: "Kirken har ikke taget dem til sig som autonome kunstværker, men som redskaber til menighedens opbyggelse".

Ifølge Albertsen bliver altså salmen (der i sin rene form henvender sig til Gud) i dens integritet angrebet fra to sider:

a. *religiøst:* Man siger, at man vil prise Gud, men forfølger rent faktisk andre mål: menighedens opbyggelse, prædiken, undervisning, kollektivets etablering eller markering. Menigheden "manipuleres"

ved hjælp af den misbrugte salme.

b. *litterært:* Man siger, at salmebogen er en antologi af lyriske kunstværker, men i virkeligheden er de gamle salmer så omredigerede, at de ikke mere er kunstværker, men tilpasset småborgerlig smag og gennemsnitlig fatteevne. Der er kommet klicheer til og "små kontaktsteder, der tænder publikum". Nye producenter af salmer springer hele denne tilpasningsproces over og fremstiller med det samme det færdige, forventede, fromme og sommetider pseudomoderne visvas.

Således kommer Albertsen til sin tese: salmer k a n slet ikke mere være kunst. Og iøvrigt egner kunsten sig slet ikke til salmer idag; det er den for individualistisk og uortodoks til.

I "Welche Werte peilt die Zwecklyrik an?" henregner Albertsen salmen, som den findes i salmebogen, helt og fuldt til "Zwecklyrik"; i sit foredrag fra Kiel taler han om "Gebrauchslyrik". Netop oversættelser af salmer gør det klart, hvilke love der gælder for en sådan lyrik: forståelighed, ingen store tankebuer, der omfatter mere end to linjer, strofer, der kan synges løsrevet fra sammenhængen o.s.v. Erosionsprocessen er særlig hurtig ved oversættelser. At den oprindelige klang og egenart i en salme kan gå aldeles tabt, viser Albertsen i "Grundtvig oversat til tysk salmetradition".

5. Kritik af Albertsens forudsætninger.

Man kan af hjertet understøtte Albertsens forsvar for salmens ærlighed og integritet. At vende sig til Gud, at bringe ham lovofferet, som det skal bringes, "uden lyde" etc., men også at træde frem for ham bekendende sin skyld, tryglende, tilbedende, takkende, indebærer, at man kun siger og synger det, der har med denne henvendelse til Gud at gøre. Salmen mister sin integritet, hvis man samtidig tænker på alle de andre ting, som teologer og præster er så interesserede i.

Men der melder sig nogle spørgsmål i forbindelse med Albertsens forudsætninger:

a. *Modtageren.*

Passer det, at salmen altid henvender sig til Gud eller burde gøre det? De to eksempler på kunstværker, der er korrumperede gennem kirkelig omredigering, og som Albertsen nævner både i DTT-artiklen

og i "Lyrik der synges", Kingo DDS 41 og Brorson DDS 461 henvender sig i deres originalform ikke til Gud. Hos Kingo eftertænker et menneske sin skæbne. I Brorsons salme vidner sangeren, over for andre unævnte, om sin frelsesvished, der er rodfæstet i den objektive korsfæstelsesbegivenhed, der også indbefatter subjektiviteten. Altså: korsfæstet - for mig. Just i de ældste salmer, som kirken og Israel har tilfælles - i Davids salmer - skifter modtageren ofte. Men måske mente Albertsen det ikke så bogstaveligt.

b. *Hvem er Gud?*

Har Albertsen som lægmand forestillinger om Gud, der må anfægtes i lyset af den bibelske forkyndelse? I Albertsens DTT-artikel optræder Gud som et transcendent væsen, som man nærmer sig i billeder, i ordsymboler udsprunget af menneskets højeste skaberkraft, lidt ligesom i romantikkens sprogfilosofi, for ikke at sige hos Platon. Hvis altså Gud er salmens modtager, må vi spørge, hvem er den Gud, som menigheden henvender sig til i sine salmer?

c. *Digter og menighed.*

Albertsen adskiller definitivt kunst og salme: kunst er i dag individualistisk, i salmen ytrer et "kollektiv" sig. Altså gælder der helt andre regler for den end i den rene poesis rige. Vi savner en undersøgelse af sammenhængen mellem den enkelte (digteren) og kirkens fællesskab. Det er menigheden, der udtrykker sig gennem salmen, men "digteren" har skrevet den. Er han kun menighedens tjener? Eller måske dens manipulator? Er der ikke en tredie mulighed?

d. *Begrebet poesi.*

Intetsteds i Albertsens betragtninger er der tilnærmelser til at definere begrebet poesi. At salmens form i dag er "forældet", er ikke i sig selv et bevis på, at den ikke kan være noget kunstværk. Hvis man som teolog må mene, at Albertsen ikke skildrer salmens inderste væsen, men tværtimod salmen, som den er kommet ud på et skråplan, må det være på tide, at også teologen stiller spørgsmålet om forholdet mellem salme og kunst pany.

6. Oversigt

I den følgende del af denne afhandling, dens teologiske del B, skal der med udgangspunkt i spørgsmålet om salmens modtager foretages en nærmere bestemmelse af salmens væsen, som også kan tjene til at

stille forholdet mellem salme, kunst og brugslyrik i et nyt lys: en analyse af anamnesen. Derpå skal forholdet mellem digter og menighed undersøges nærmere.

Senere i artiklen bliver den litteraturteoretiske benyttelse af begrebet anamnese, således som Albertsen har forsøgt den, undersøgt med henblik på, hvilken betydning begrebet i denne omformning har for salmen: afsnit C. Vi vil se, at den "litterære anamnese" i modsætning til den teologiske i k k e bidrager til bedre forståelse af salmens væsen, men absolut spiller en vigtig rolle til forståelse af det ovenfor omtalte skråplan, visse salmer er kommet ud på.

En definition af det poetiske, anvendelig også som målestok for salmen, bliver dermed uomgængelig. Herom handler artiklens sidste del, afsnit D.

B. SALMEN: TEOLOGISKE BETRAGTNINGER

1. Coram Deo

Salmens modtager eller adresse er primært Gud, direkte eller indirekte, men ikke kun Gud. Mange salmer og ikke blot de andenrangs henvender sig som f.eks. Davids salmer ofte til "min sjæl", menigheden (Israels folk), bestemte grupper (fattige, syndere o.s.v.), endog til fraværende som de mægtige, konger, folkeslag, hele verden, bjerge, have, floder, himmel og jord, hele skabningen. Det vil sige, at salmen også har meditative, belærende, kerygmatiske, opbyggelige, sjælesørgeriske elementer. Hvordan dette forholder sig til det ovenfor under pkt. A 4 a og A 5 anførte, skal jeg komme ind på senere.

Men selvom Gud ikke er salmens modtager, er han altid til stede. Hvad der synges under gudstjenesten, synges uafhængigt af salmens modtager, altid "coram Deo", for Guds åsyn. Det er en logisk følge af meningen med en gudstjeneste. Menigheden forsamles i den forventning, at Gud selv vil tale til den i sit levende ord. Den er til stede for at lytte og for at svare; den er ikke en sluttet kreds, en gudelig klub under en dertil ansat entertainers ledelse. Den er heller ikke nogen politisk-social eller sågar revolutionær aktionsgruppe, som diskuterer strategi; den går heller ikke i skole, når den holder gudstjeneste. Den står for Guds åsyn, for

at Gud skal tale til den, og den skal svare. Dermed være ikke sagt, at menighedens svar i lydighed mod Gud ikke skulle have konsekvenser, der endog kunne få karakter af radikalt politiske og sociale afgørelser og føre til menneskeligt fællesskab. Ej heller bestrides det, at menigheden også kan lære noget i gudstjenesten, naturligvis! Men Gudstjenesten er også et m e r e, og uden dette mere er det ikke nogen gudstjeneste. Vi må endog gå et skridt videre: Menigheden eksisterer først under forudsætning af dette levende ord; den er ikke psykologisk eller sociologisk etableret før dette: "Dets gåde er et Guddomsord, som skaber hvad det nævner" (Grundtvig).

At gudstjenestens struktur er dialogisk, betyder ikke, at man kan foretage nogen opdeling i, hvad der er Guds ord, og hvad der er menighedens svar. Begge dele er tilstede i alle gudstjenestens elementer. Salmen er primært svar, re-aktion, men qua svar også Ordet: idet man takker Gud, forkynder man hans pris, - idet man af dybsens nød anråber ham om hjælp og ud af vor tids gudsmørke skriger på et tegn fra ham på hans nåde, siger man noget om ham, - idet man beder om hans kraft og mod til de afgørelser, som dagligt må træffes i hans navn, udsiger man, hvad man har hørt som hans bud. Ordet lever bestandig i det svar, det vækker. Også den radikale moderne klage over Guds fjernhed sker i gudstjenesten "coram Deo".

Derfor er det af største vigtighed at finde et begreb, der forener salmens mange aspekter i sig eller dog skaber den baggrund, på hvilken de alle kan profilere sig, og som lader dette "coram Deo" komme til sin ret. Hertil egner begrebet anamnese sig efter min mening.

2. Anamnese i nadveren

Anamnese, "erindring", er et centralbegreb i nadverlæren. Det græske ord anamnesis refererer i Det ny Testamente udelukkende til nadveren, d.v.s. til Jesus selv, således som han træder os i møde i Guds frelserværk, som er sket gennem ham, og som højtideligholdes i nadveren. Andre former for erindring kaldes aldrig anamnese, men altid "mnèmosynon" (jf. Mt.26,13). Det vil sige: anamnese er ikke noget psykologisk, ikke en identificering med noget forbigangent, som vi selv foretager, men en erindring om ham, der ifølge sit væsen aldrig kan blive forbigangen, og som har lovet sin menig-

hed, at hvor to eller tre er forsamlede i hans navn, er han midt iblandt dem, og som tilsagde sine disciple "Se jeg er med jer indtil verdens ende".

Det vil føre for vidt her at gå ind på arten af hans nærvær i nadveren, det gamle stridsspørgsmål mellem katolikker, lutheranere og calvinister. I denne sammenhæng er det tilstrækkeligt at minde om, at dette nærvær ikke kan fremtvinges af os ved hjælp af mere eller mindre magiske formler, men er det suveræne og frivillige nærvær af ham, der holder sit løfte til os (jf. min artikel "Was könnte Grundtvig heutzutage für reformierte Christen bedeuten?", Grundtvigstudier 1976).

Ihukommelsen af Kristus, som den sker i nadveren, der netop fejrer de afgørende momenter i den frelse, der er koncentreret i Jesus Kristus, er imidlertid bestemmende for hele gudstjenesten. "Den tidlige kristne menighed har omkring nadveranamnesen flettet en krans af mange erindringer. .... her åbner der sig perspektiver fra verdens første til dens sidste tider, fra skabelsen til verdensdommen. Men alle disse erindringer forbliver tilknyttet det centrale tema Pascha Domini. I midten står lammet. Rundt om står, som ophøjede dekorationer, himmel og jord, frelse og fuldendelse. Kernen heri er indstiftelsesordene, dekorationerne er resten af den eukaristiske bøn" (G.N. Lammens:"Tot Zijn gedachtenis", het commemoratieve aspect van de Avondmaalsviering, 1968, s. 162 (her oversat)).

Hele nadveren er set fra menigheden anamnese. Det, der siges koncentreret i få ord og sker ved uddelingen og nydelsen af brød og vin, omfatter alt, og dette "alt" udbreder sig over hele gudstjenesten. Det er der eksempler på allerede i Ny Testamente (f. eks. Fil. 2,5-11). Lad det være sagt eftertrykkeligt til slut: i denne anamnese, der potentielt omfatter hele Guds frelsesværk, drejer det sig i sidste instans om én persons tilstedeværelse, hans tilstedeværelse, der vil virkeliggøre sit "Jeg er med jer", hvor vi "mindes" ham, således som han har vist sig i sine gerninger.

3. Anamnese i Det gamle Testamente

Anamnesen i Det nye Testamente har rødder i Det gamle Testamente. Man tænke på det hebraiske ZKR - erindre -; paschafesten - påsken - var en erindring, ikke blot om forgangent, men en fest for

frelsen gennem JHVH - Herren -, der i dag vil være den samme for sit folk, som han var dengang. Mange jødiske bønner rummer en anamnese, hvor en eller flere af Guds store gerninger bliver ihukommet. I erindringen drejer det sig altså ikke om bare det forbigangne, men om en tilbagevenden til noget kvalificeret forbigangent, i hvilket vi mærker, hvem han er, der i dag vil være vor Gud. Også her koncentrerer erindringen sig omkring én person, JHVH selv. Se 2. Mos. 2o,24: "på ethvert sted, hvor *jeg lader mit navn ihukomme, vil jeg komme til dig og velsigne dig*". Således er Elias' flugt til Horeb (1. Kong.19) en "anamnetisk" tilbagevenden til den fortid, da pagten blev sluttet, en fortid, der stiger frem af alt det forgangne og bliver levende nutid: Måtte Moses' Gud i dag tale til ham! Guds navn betyder: "Jeg er til stede - for jer, hos jer - som jeg er til stede"(for jer, hos jer). "Være" er her forstået som "være til for". (Den traditionelle oversættelse "Jeg er den, jeg er" fører ud i nogle filosofiske abstraktioner og dermed på afveje). Hele frelseshistorien er én stor udlægning af dette navn.

Mange gammeltestamentlige salmer byder på anamnetiske træk. Igen og igen erindres om Guds store gerninger. Anamnesen har en sikker placering i bønnen, netop også "af dybsens nød" som i Ps. 77,12: "Jeg kommer Herrens gerninger i hu, ja, kommer dine fordums undere i hu. Jeg tænker på al din gerning og grunder over dine værker". Netop bønnen om hjælp begynder tit med en anamnese; den styrker tilliden og giver tanken, anråbelsen og bønnen fasthed og retning. Således også i Ny Testamente i menighedens bøn efter Peters løsladelse (Ap.gern.4,24-26), hvor anamnesen består af et citat fra Ps.2.

4. Anamnese, bekendelse, salme

Erindringen om Gud, således som han giver sig til kende i sit frelsesværk, er gudstjenestens inderste kerne. Her, hvor menigheden taknemmelig tager Guds ord til sig, er ord og svar næsten identiske. Guds ord lever videre i det svar, som det fremkalder. Man kunne her tænke på Grundtvigs lære om "det evige Livsord af vor Herres egen Mund til Menigheden", således som han har nedskrevet den i "Den Christelige Børnelærdom". Når Grundtvig siger, at han med sin henvisning til trosbekendelsen tænker på Guds levende ord, ikke på nogle gamle tekster fra det såkaldte Apostolicum, men om menighedens højt udtalte ja og amen, så mener han dermed, at Apostolicum ikke er synopsis til en dogmatik og en teologisk læsetekst. I tros-

bekendelsen bekender menigheden, hvem Gud er i det, som han som Fader, Søn og Helligånd har gjort, gør og vil gøre og være for os. Hvor menigheden så bekendende mindes ham, taler han selv til den. Og det er netop: anamnese (jf. også min ovenfor nævnte artikel i Grundtvigstudier s. 16).

Anamnese er det primære og fundamentale, som menigheden foretager i gudstjenesten. Menigheden ytrer sig imidlertid fremfor alt i sine salmer. Det vil sige, at anamnese og salme hører ubrydeligt sammen i gudstjenesten, som den er koncentreret omkring ord og sakramente. Salmens anamnetiske karakter kommer meget smukt til udtryk i Grundtvigs "Vor Herre, til Dig må jeg ty" (DDS 519,3): "Du er i det hellige ord, Du gav os i hjerter og munde; Du blandt vore lovsange bor, som røsten blandt fugle i lunde; så lidt som dit ord, så lidt kan dit kor, dit sjungende folk gå til grunde".

I denne sammenhæng fortjener de 15o Davidssalmer særlig opmærksomhed. Dels indeholder de ofte direkte erindringer om Guds gerninger, dels tager den menighed, der synger disse salmer, den hellige skrifts ord i sin mund. Ærefrygten for Bibelens ord bringer med sig, at også de rimede versioner så nøje og fuldstændigt som muligt følger den oprindelige tekst; derfor er de så indholdsrige og kraftfulde, og derfor forfalder de ikke så let til den tilpasselsesproces til "publikums" faktiske eller formodede ønsker eller de belærende og manipulerende bestræbelser fra teologernes side, som Albertsen med rette vredes over, og som har ødelagt så mange andre salmer.

I den nye hollandske "Liedboek voor de Kerken" (1973) er den tanke, at den hellige skrift kunne blive til det levende ord i den syngende menigheds mund, kommet til langt bredere udtryk end hidtil. De første 115 salmer, der følger direkte efter de 15o strofisk rimede Davidssalmer, er "bibelsange" og næsten alle nye. Jo mere tro de er mod det bibelske forlæg, desto bedre holder de sig. I dem svarer menigheden på Ordet, idet den reflekterer det anamnetisk.

5. Anamnese som kritisk centralbegreb

Jeg havde to vigtige grunde til i min samtale med prof. Albertsen om hans "Skal moderne salmer være kunst" i september 1974 at indføre begrebet anamnese. For det første står dette begreb i modsætning til den ovenfor pkt. A 5 b nævnte platoniserende idealise-

ring af gudsbegrebet. Kirken taler og synger om den Gud, der i sit frelsesværk, centralt i Jesus Kristus, giver sig til kende; Gudsnavnet er et navn fyldt med historie. I den kristne bekendelse er Gud ikke et unævneligt transcendent væsen, men den Gud, hvis væsen er det, at han vil være "med os" og "for os".

For det andet er anamnese-begrebet som udgangspunkt for forståelse af salmen egnet til at overvinde det noget krampagtige enten-eller (enten lovprisning af Gud eller de oprindelige kunstværkers undergang), som Albertsen iøvrigt heller ikke selv opretholder. Anamnesen rummer mange aspekter af salmen og er samtidig en kritisk regulerende instans over for dem af salmens aspekter, der ikke er direkte anamnetiske. Når menigheden anamnetisk reflekterer det, den hører, bliver dens erindring samtidig taksigelse, lovprisning af Gud, tilbedelse, bekendelse.

Sålangt er der ingen problemer: dette er altsammen henvendt til Gud som modtager. Det samme er tilfældet med andre, ikke direkte anamnetiske aspekter som bekendelse af skyld, bøn om tilgivelse, råb om hjælp. På den ene eller den anden måde er anamnesen en kritisk ledetråd for salmens indhold.

Det er vanskeligere med dem af salmens aspekter, der tilsyneladende er identiske med dem, der ovenfor pkt. A 4 a blev kaldt de uegentlige: forkyndelse, opbyggelse, undervisning, opvækkelse af menighedens selvforståelse. Selvom salmen primært er anamnetisk, indeholder den også forkyndelse. I erindringen bliver Guds ord reflekteret, og netop herved taler det igen til os. Hertil kommer nødvendigvis også salmens sjælesørgeriske side: menigheden "opbygges", mennesker trøstes, idet de mindes Guds gerninger som sket for deres skyld. Og desuden "lærer" menigheden også noget, mens den synger. Den "opvækkes" og bliver sig bevidst som Guds menighed (om det så kan kaldes "etablering af et kollektiv", skal jeg senere gå ind på). Man opfordrer gensidigt hinanden til tro, fortrøstning, mod, lydighed. Det ligger altsammen i anamnesen eller får sit rette indhold udfra denne. Er det så stadig berettiget, når der i A 4 a er tale om et integritetstab?

Svaret er et afgjort: ja! Det, der er tale om i A 4 a, er nemlig noget helt andet end, at menighedens anamnetiske forhold til Guds ord selv fører til de yderligere aspekter, der gør salmen så rig og mangesidig. Der er tværtimod tale om, at menigheden påvirkes u d e f r a og b e v i d s t. Der er i så fald ikke mere tale om,

at menigheden som erindringens subjekt også er subjekt for de dermed forbundne yderligere aspekter. Menigheden er tværtimod blevet objekt for "teologernes selvbevidsthed" (Albertsen), der er så stor, at de slet ikke opdager, at de med deres beskæftigelse med salmen gør menigheden til objekt. Vi har altså på den ene side forkyndelse, lære, der uvilkårligt og med indre nødvendighed udspringer af anamnesen som en menighedshandling, på den anden side planlagt prædiken og lære, planlagt sjælepleje. Hvor det ene er ægte, rent, helt, er det andet falsk og kunstlet. Således bevarer Albertsens kritiske bemærkninger i "Skal moderne salmer være kunst?" og "Lyrik der synges", selvom begrebet anamnese som kernebegreb for salmen udvider dennes spektrum, deres fulde vægt.

6. Digter og menighed - ikke et kollektiv

Hvordan skal man imidlertid tænke sig dette: en menighed som subjekt for den salme, som den udtrykker sig igennem, men jo en menighed, der ikke selv kan skrive salmer. Det gør digteren, - hvis salmeproducenten fortjener dette navn. Og hvis det er enkeltindivider qua digtere, der producerer salmer for gruppen, bliver det vel vanskeligt at trække grænsen mellem den forkyndelse på den ene side, der som af sig selv fremgår af anamnesen, og så på den anden side den planlagte prædiken. Er digteren menighedens tjener (hvad det så ellers skal betyde) eller er han alligevel menighedens manipulator?

Vi tager atter udgangspunkt i Davidssalmerne, som i allerhøjeste grad er gruppesalmer, men alligevel hyppigt har et entals-jeg til subjekt. Dette jeg kan man med rette kalde Guds folk, menighedens overpersonlige jeg. Men dette rokker ikke ved den særdeles personlige betydning, som ordet "jeg" også har. Guds folk i Bibelens betydning er nemlig ikke noget "kollektiv", som Albertsen hele tiden kalder det. Ordet "kollektiv" depersonaliserer det menneskelige fællesskab og kan egentlig kun bruges nedsættende. I kollektivet går individualiteten til grunde: den ofres for en fælles sag, navne bliver til numre. Men fællesskabet i den betydning, det har i Bibelen, lader enhver beholde sit eget navn, sin egen umistelige værdi over for Gud. Den gode hyrde kalder sine får "ved navn" hvert for sig (Joh. 10,3). Menighed betyder i Ny Testamente en gensidig bekræftelse af hinanden, ligesom Kristus har sagt ja til mennesket (Rom. 15,7). Allerede i inkarnationen har vi dette: Gud

bliver menneske, endog ét menneske, ikke et "kollektiv".

I Bibelens betydning af ordene er fællesskabet og den enkelte ikke modsætninger, ikke konkurrenter: de betinger hinanden. Guds ord retter sig samtidig til hele menigheden og til hver enkelt i den, menigheden og enhver troende i den re-flekterer ordet og siger sammen både "vi" og "jeg". Det betyder imidlertid, at den i n d i v i d u e l l e reflektion på det ord, der høres i menigheden, af m e n i g h e d e n kan forstås som udtryk for dens egen reflektion. Det personlige bliver fælles uden at ophøre med at være personligt, fordi det fælles i forvejen i sig selv allerede var fuldkommen personligt.

Hvis denne individuelle reflektion nu samtidig er en digters og denne digter udtrykker sig i salmer, så kan hans salme af menigheden optages som udtryk for dens egen reflektion: det bliver en menighedssalme, hvadenten nu digteren i levende bevidsthed om at tilhøre den kristne menighed siger "vi" eller han, ved at forholde sig stærkt personligt, siger "jeg".

Og idet han fuldkommen er og forbliver s i g s e l v og netop i k k e spørger om, hvad mon menigheden vil høre eller gerne vil synge, men i menigheden og med den spørger efter, hvad der er blevet givet den at høre og at reflektere på, hører og reagerer han repræsentativt. Det er, hvad man forstår ved digteren som menighedens tjener.

Dette udelukker al manipulation. Den sande digter hæver sig ikke op over menigheden. Hans plads er ikke ved præstens side på prædikestolen. Han spørger ikke, hvad han nu gerne vil lære menigheden og forkynde for den, eller hvordan han kunne gøre indtryk etc. De teologer, der ikke kan finde på andet at sige om salmen, end at den tjener forkyndelsen, har i deres urokkelige selvsikkerhed ikke forstået endnu, hvad en salme er, og ikke begrebet, at den sande salmedigter ikke er mere eller mindre end en almindelig troende, i menigheden og med den, nede i kirken, en, der ikke har noget budskab til menigheden, men tværtimod ønsker at være dens stemme, idet han med sine egne ord og med sin digteriske begavelse re-agerer på det ord, han hører i dens midte: ikke mere, ikke mindre!

C. SALMEN: ALBERTSENS LITTERÆRE ANALYSER

1. Regnskab

Som vi allerede har set det, kommer prof. Albertsen på glatis, når han som litteraturhistoriker ytrer sig teologisk. En teolog kommer ligeledes på glatis, når han lader sig lokke til litteraturhistoriske bemærkninger. Derfor er dette kapitel ikke en dialog med prof. Albertsen om rigtigheden af hans litteraturhistoriske subsidiært litteraturkritiske begreber, analyser og følgeslutninger. Vi overtager dem uden at kny, uden at komme med indvendinger af litteraturkritisk art, som data, vi bygger på.

Vi skal her beskæftige os med følgende spørgsmål: hvis Albertsens betragtninger ikke rammer salmens inderste væsen, er det så sådan, at de alligevel bringer vigtige karakteristikker af s a l m e n, s o m d e n b u r d e v æ r e, eller skildrer de snarere et s k r å p l a n, en udvikling af salmen hen til noget, der burde være den fremmed.

Også dette kapitel er altså primært teologisk: det rummer en teologisk undersøgelse af Albertsens litterære analyser.

Men dermed er det ikke gjort. For at svare på spørgsmålet om forholdet mellem salme og kunst skal der tilstræbes den mere udførlige begrebsbestemmelse af det poetiske, som Albertsen ikke har givet. Hvormed han tvinger mig ud på glatis igen, ikke så meget litteraturhistorisk denne gang, men frem for alt sprogfilosofisk. Men også på dette punkt er afgørelsen i sidste instans af teologisk art: Hvor langt hen kan denne definition af det poetiske bruges på salmen og hjælpe os til en bedre forståelse af dens væsen?

2. Brugslyrik

I "Skal moderne salmer være kunst?" fra 197o har Albertsen beskrevet alt det, der er i vejen med salmer, som de foreligger i officielle salmebøger, skåret til rette til søndagsbrug eller produceret med henblik herpå. Ved siden af hans forargelse som "kristen lægmand" stod hans forargelse over tab af litterær integritet: oprindelige kunstværker er ødelagt.

Men i 1974 har Albertsen så først i "Welche Werte peilt die Zwecklyrik an " og en måned senere i sit foredrag i Kiel, endelig også i "Lyrik der synges" indrulleret salmen definitivt i brugslyrikken (den anvendte lyrik, "Zwecklyrik", sanglyrik, "Gebrauchsly-

rik"). Så er forargelsen væk: hvis salmen ligger under for lovene for brugslyrik, så er der tale om uomgængelige udviklinger, som man må finde sig i, hvad enten man ler eller græder over dem. Som Albertsen selv siger det i sin "Lyrik der synges" om beskæringen af visse gamle salmer: hans bemærkninger "skal ikke forstås så ironisk som jeg ville have bragt dem for nogle år siden, hvor jeg anså salmebogskommissioner for tankeløse. Disse beskæringer, foranlediget af funktionelle behov, gøres til et led i en specialæstetik som vi må prøve at komme til forståelse af".

Dette kan føre til en anden brug af Albertsens bog, og det er han fuldt vel klar over. Man kan læse den som en håndbog i fremstilling af brav brugslyrik uden for slemme misvækster. Dette siges allerede at være sket, bl.a. på gruppebasis! Men det gamle raseri af 197o citeres atter: "Den, der er forfalden til kunstneriske oplevelser og måske også tror, at Vorherre er ligeså, kan ikke gennemblade DDS uden at græde af skam. I DDS har brugssiden klar førsteret" (Lyrik der synges, s.99f.).

Men denne gråd hjælper ikke mere, brugslyrik er nu engang brugslyrik. Salmen er ikke mere digterens anliggende, men "kollektivets" med alle de kunstfordærvende følger, det har.

Hvad betyder imidlertid "brugslyrik". At salmer "bruges", er klart. Først ved at bruges bliver de salmer. Hvad de bruges til, er blevet forklaret i det foregående kapitel. Men Albertsen nævner brugslyrikkens ydre kriterier: redaktionelle ændringer, der betyder tillempning til smag og til gennemsnitlig fatteevne, umiddelbar forståelighed, fjernelse af for lange sætninger, "skønne steder", der er effektfulde taget for sig løst fra sammenhængen, fortrolige gloser og fortrolige moralske begreber, anerkendte klicheer etc.

Og så er det, man må spørge: disse elementer, som virkelig findes i tusindvis af salmer i alle landes salmebøger, er det noget, vi er nødt til at have i vore salmer?

Skal vi virkelig til at bruge "Lyrik der synges" som lærebog i salmeproduktionen, eller skal vi netop bruge det materiale, Albertsen har givet os, som en lærebog i, hvilket skråplan salmen ikke bør komme længere ud på, og så sige, at udfra sit væsen skal salmen netop være noget andet?

At jeg hører til dem, der er af sidstnævnte mening, kan ikke undre nogen, der har læst det foregående kapitel. Men først må vi nær-

mere undersøge, hvad Albertsen mener med brugslyrik. Udover de ydre kriterier findes der de funktionelle. Og det er muligt, at disse er så forskellige for de forskellige former for sungen lyrik, at de ikke mere kan betragtes under et. Findes der altså en indholdsmæssig fællesnævner for brugslyrik, og er også salmens funktion indeholdt heri?

3. Litterær benyttelse af anamnesebegrebet

Med en vis opdagerglæde overtager prof. Albertsen første gang i Kiel 1974 begrebet anamnese og bringer det i anvendelse som en mulighed for at fortolke megen brugslyrik mere indgående end ved hjælp af de mere iøjnefaldende begreber propaganda eller pædagogik, der ikke er nær så centrale for sanglyrikken (begreber, han i 197o måtte nøjes med). I "Lyrik der synges" udbygges anamnesebegrebet yderligere. Han tror hermed at have fundet et samlende begreb, der gør salmen til en central lyrisk genre og et udgangspunkt, udfra hvilket det meste af de sidste 2oo års lyrik dialektisk har udviklet sig.

Altså: et samlende begreb, en fællesnævner: Anamnesen som det begreb, der et langt stykke vej bestemmer al brugslyriks indre karakter. Ikke at dermed alle spørgsmål skulle være løst; læseren af "Lyrik der synges" må selv, som det hedder, dømme mellem værdien af de anamnetiske effekter, der opstår af forskellige grunde. Albertsen vil ikke opstille moralske love for, hvad man må og ikke må; det bestemmes ved valget af den taktik, som med fordel står i en mere langsigtet strategis tjeneste.

Hvis begrebet anamnese således skal være det, der generelt bestemmer og forbinder al sanglyrik, må vi spørge, om det således litterært nyopstandne begreb har nogen forbindelse med det teologiske, der blev beskrevet ovenfor under pkt. B 2 3 4, eller om metamorfosen er så radikal, at forbindelsen kun er af lydlig art.

I foredraget fra Kiel omskriver han anamnesen under henvisning til Lexikon für Theologie und Kirche til gruppens aktualiserede genoplevelse af en tidligere frelsesoplevelse, og i "Lyrik der synges" definerer han under leksikalske stikord anamnesen[+)] som "erindring, ihukommelse af en (frelsende) begivenhed, der i genkaldelsens

---

+) For en ordens skyld skal det bemærkes, at Albertsen anvender hybridformen anamnesi for det græske anamnesis. Nærværende afhandling foretrækker den allerede i fagsprog benyttede form: anamnese (red.)

øjeblik gøres nærværende, f.eks. i gentagelsen af den hellige nadver", medens det s. 55 bl.a. hedder:"dette er mit legeme og blod, engang til", hvilket han kalder logisk nonsens, men fortsætter: "oplevelsesmæssigt er det en anerkendt måde at overvinde logikken på. Det er dumt at give afkald på det anamnetiskes muligheder, både for den, der vil holde styr på en gruppe, og for den, der vil opleve gruppens væsen af evighed i øjeblikket".

4. Psykologisering

Den sidste sætning i det foregående tydeliggør, at Albertsens overtagelse af begrebet anamnese fører til to forskydninger. Den første er en p s y k o l o g i s e r i n g. Selvom den ikke rummer fejl, overser omskrivningen af anamnesen det vigtige moment, at i Bibelen forstås Guds nærvær i anamnesen aldrig som menneskeskabt, men som en suveræn handling fra Guds side. Herren er med os i dag, ligesom han dengang viste sig i sine gerninger. Men udtoget af Egypten bliver ikke gentaget, døden på korset heller ikke. Alt er sket engang for alle: ephapax, som det hedder i Hebræerbrevet. Det, som teologisk er en bekendelse til Guds troskab, der holder, hvad han lover - at den korsfæstede og opstandne frelser selv kommer til stede iblandt os - det bliver hos Albertsen umærkeligt til noget psykologisk: at noget bliver nærværende i de deltagendes følelsesliv. Det er forståeligt, at gloser som trance og manipulation dukker op i nærheden af Albertsens særlige anamnese.

Altså en forskydelse af begrebet fra den teologiske til den psykologiske sfære, der ændrer den afspændte, troende hengivelse til Guds trofasthed, som kendes i den bibelske anamnese, til en anspændelse af egne psykologiske kræfter, der skal bruges til at aktualisere kollektivets fælles historie.

Det står enhver frit for at sige, at også den bibelsk-kristne anamnese er udtømmende beskrevet som et rent psykologisk anliggende, hvor et kollektiv fremmaner en fælles fortid og således etablerer sig selv. Men hvis troende, det være sig lægfolk eller teologer, ville sige ja hertil, ville det være ude med deres anamnese, der netop er det modsatte af den slags fif.

5. Almengørelse

Den anden forskydning i anamnesebegrebet er følgende: Mens den bibelske anamnese indholdsmæssigt altid refererer til Guds ord og ger-

ninger, i Ny Testamente koncentreret om Jesus, refererer Albertsens anamnese til enhver fælles fortid, der for en gruppe, et "kollektiv" er af betydning for dens identitet. Det kan altså ikke undre, at Albertsen øjeblikkeligt nævner nationalhymnerne som karakteristiske eksempler på anamnetisk sang. De erindrer ofte om ærefulde hændelser, som han sagde i Kiel i 1974; vi ville hellere kalde det hændelser af indholdsmæssig og åndelig afgørende betydning for et folks selvforståelse og videre skæbne, hændelser fra den fælles fortid som i den nederlandske "Wilhelmus".

Men de fleste nationalhymner stikker ikke så dybt, således som det også fremgår af Albertsens vittige analyse af denne gren af brugslyrikken i "Lyrik der synges". Så er der også sange fra den tidlige barndom, klub- og foreningssange, politiske kampsange. De kalder en fortid i erindring, som vi elsker, eller som i dag forbinder os og forpligter os; således tjener den anamnetiske sang til at "etablere kollektivet".

Men også her fremgår det tydeligt, at denne "almene anamnese" er væsentlig anderledes end den oprindelige teologiske. Den kristne menighed skal ikke kalde en ærefuld fortid i erindring - det ville være selvhævdelse, påkaldelse af gammel helteånd. Menigheden skal mindes "de store gerninger, som Herren har gjort, for at efterkommerne i k k e skal blive som deres fædre, der var frafaldne", således som det udtrykkes i en netop særdeles anamnetisk Davidssalme (78, 4 og 8).

Bliver ikke også den kristne menighed bevidst om sig selv gennem den "teologiske" anamnese? Utvivlsomt. Men vi må igen minde om den fundamentale forskel mellem at "holde styr på en gruppe" lige frem til manipulationen og så den uvilkårlige, ikke planlagte virkning. Menigheden synger ikke for at etablere sig. Gjorde den det, var den ikke mere en kristen menighed. Den hengiver sig i erindring til ham, der lader den leve. Den eksisterer ud fra Jesus Kristus, han "etablerer" den, den lever i ham. Den etablerer aldrig sig selv, og derfor kan en kristen menighed heller aldrig befinde sig i nogen kæmpende og afgrænsende modsætning til andre grupper, som den vil hæve sig over.

6. Almengørelsens følger

Den almengørelse af anamnesebegrebet, som Albertsen foretager, er altså en betydningsforskydning, der egner sig glimrende til be-

skrivelse af mange slags brugslyrik, men som anvendt på salmen kun har gyldighed for visse salmer, der er kommet ud på skråplanet. Den blokerer for den dybere forståelse af salmen, som det oprindelige anamnesebegreb fører til (jf. ovenfor pkt. B 2 og flg.), og den lader sig også udnytte til legitimation af de skæve udviklinger af salmen.

Albertsen har åbenbart ikke erkendt, hvilke vidtrækkende følger hans begrebsforskydning indebærer. Anamnese er i "Lyrik der synges" blot noget, der bekræfter gruppen. Men han har elever. I Hymnologiske Meddelelser III (1978) s. 133 ff. skriver Karen Madsen en udmærket artikel om rationalistisk og restaurativ salmepolitik i Tyskland før og efter 1800 (uddrag af et speciale i tysk litteratur). Hun beskriver anamnesen som "erindring således at forstå, at gamle salmer har en anamnetisk effekt ved at gøre kristen fortid til en nærværende oplevelse, der smelter sammen med kristen nutid".

Psykologiseringen og almengørelsen er klar. "Kristen fortid" er noget helt andet end "Guds store gerninger", som er det centrale i teologisk anamnese og også er det, der giver salmen holdning og retning. Karen Madsen skriver et sted om "ubevidst erkendelse af den anamnetiske effekt": glæden ved genkendelse i forbindelse med, at Herder klager over ændringer i velkendte gamle tekster, og hun taler om en "almen anamnetisk oplevelse", når Claudius klager over tekstændringer i "Befiel du deine Wege", fordi man ofte har sunget den hidtil foreliggende tekst andægtigt sammen med sin moder. Det er sentimentale, men i princippet irrelevante randfænomener.

Karen Madsen kommer også en tredie gang ind på temaet i kapitlet om restaurationen. Her kunne hun have fremdraget faren for falsk anamnese, men hun nøjes med en bisætning: "Selvom et anamnetisk moment sikkert også spiller ind, ligger den væsentlige årsag til den (restaurative) æstetiserende betragtningsmåde (talen er om arkaismer, hyperrestaurerede salmer etc.) utvivlsomt i, at den teologiske restauration kun fik betydning for de i forvejen aktive kirkelige kredse".

Gid det var så uskyldigt! Den europæiske nyortodoksi i det 19. århundrede med sine triumfalistiske og antitetiske træk (luthersk og reformert!) korrumperer netop anamnesen i dens oprindelige betydning og hengiver sig netop til en anamnese a la Albertsen, som et kollektivs selvetablering! I nyortodoksien ved man aldrig, hvor den rette lovprisning af Gud hører op og går over i højtideligheld-

else af egen rettroenhed. Sat på spidsen kan man sige, at nyortodoksien slet ikke stræber efter at synge for Gud på rette måde, men stræber efter bevidstheden om at synge på rette måde. Ikke bekendelse af Herren, men bekendelse af bekendelsen.

I denne nyortodokse sfære sang man Luthers "Vor Gud han er så fast en borg" på reformationsdagen, ikke som "anamnese" af Guds troskab mod menneskene, men fremfor alt som væbnet kampsang for et "kollektiv", der følte sig udvalgt: den ejede sandheden, den identificerede sig med den gamle reformationshelts troskraft, stolthed og mod: en kampgruppe mod papisterne.

Det er muligt at *skrive* salmer i denne falske psykologiserede og almengjorte anamneses tjeneste og også at *synge* salmer, der ikke er ment således, i denne ånd. Men denne form for anamnese er stik imod salmens væsenskarakter.

Albertsens indordning af salmen i den mere omfattende genre brugslyrik og hans brug af ordet anamnese har vist sig overmåde givtigt til skildring af den skæbne, der er overgået mange salmer. Men Albertsens karakteristika for brugslyrik og definition af anamnese rammer ikke salmens væsen, men udviklingen af salmen, der truer med at ophæve dens integritet.

Følgelig må vi også igen prøve gyldigheden af den tese, at salmer ikke kan være kunst.

D. POESI OG SALME

1. De ikke-væsentlige kriterier for det poetiske

Hvad poesi er, lader sig ikke så let beskrive ved hjælp af nogen konfrontation med prosaen. Bortset lige fra sonetten glider poesi og prosa i dag mere end nogensinde over i hinanden. Kriterier som: poesi har rim, er metrisk bundet, ofte strofisk, er blot udvendige og gælder ikke for moderne poesi. Som en hollandsk digter siger det: "Den fælles sprogstamme er menneskets stemme, der med sine rødder rækker ned i den menneskelige bevidstheds dybeste lag. Denne stemme har ikke til benefice for litteraturadministratorerne frembragt speciel prosa og speciel poesi". Vi må give afkald på de gamle kriterier: rim, metrum, evt. strofeinddeling, - men også på de nye for ikke at sige nymodens kriterier: at der hverken må være rim eller metrum eller strofeinddeling, - som om der ikke nu om

dage kan (og har lov til at) eksistere poesi, der på trods af alle moder rimer, er metrisk og i strofer.

Heller ikke problemet omkring forholdet mellem digter og samfund, der er vigtigt i sig selv, er afgørende til forståelse af det poetiske. Selvom poesi som absolut individuel ytring forbliver det vigtigste og hyppigste, holder poesien ikke op med at være poesi, fordi den nærmer sig samfundet. Vi har været inde på forholdet mellem digter og samfund ovenfor; netop den kristne menighed berøver ikke den enkelte digter dennes individualitet.

2. Poetisk virkelighedserfaring og virkelighedsfremkaldelse

I 11. kapitel af sin bog "Den etiske fordring": Poesi og etik (s. 213 ff.) forsøger prof. K.E. Løgstrup at nærme sig det poetiskes væsen ved at stille det op over for den almindelige samtale. I samtalen nøjes vi med ordenes nogenlunde præcise betydning; det er ikke det eneste afgørende hvad man siger, men lige så vigtigt, hvordan man siger det; vores ord bliver understøttet og evt. rettet af gebærder, stemmeføring, betoning. Vores ord er kun henvisninger og kunne i sidste instans ignoreres til fordel for det, de henviser til.

Men i den poetiske tale er gebærder og sprogtale, alt det ydre, der supplerer det talte ord og er vigtigt til forståelse af det, optaget i selve den sproglige formgivning. Man kan ikke mere nøjes med ordenes nogenlunde korrekte og gennemsnitlige betydning. For poesien "orienterer nemlig ikke, men fremkalder en verden" (s.216). For endnu en gang at tale med den hollandske digter (Schierbeek): "I sproget er tingene omskrevet til lyd, og det er som omskrevet til lyd, de får betydning og mening. Derfor må forfatteren gå meget indfølende til værks, når han ordner de omskrivninger-til-lyd, som sproget tilbyder ham". De bestemmer den poetiske tales betydningsskarphed, prægnans og udtrykskraft. Løgstrup: "Kravet om præcision er uendelig langt større (end i den daglige tale), simpelthen fordi meget mere af det, ordet kan sige, er mobiliseret. Jo fyldigere, jo mere ladet med udtrykskraft ordet er, desto mere fatalt er det at bruge et galt ord" (s.217).

Hvad er det imidlertid, der opstår i den poetiske tale? Løgstrup minder om, at den gamle opdeling i et enten-eller: enten semantisk ordbrug eller ekspressiv ordbrug, ikke stemmer overens med digterens egen erfaring. Semantisk fungerer ordene som betegnelser for

ting, ekspressivt fungerer de som udtryk for den talendes indre bevægelse, hans følelser, hans holdning, med andre ord: hans subjektivitet. "Ordene er symptomer på, hvad individet oplever". Det er indlysende, at poesi ikke er ensidigt semantisk; den må altså snarere være ekspressiv. Men for digteren selv er "bare det at have fået en oplevelse ikke oplevelsens mening. I den forstand er den ikke subjektiv. Indholdet er netop tingene, naturen, verden. Deres nærværelse i en hengivelse, der er lutter åbenhed, vil ord og billede udtale, hver gang, om muligt, med enestående præcision" (s.22o). Digteren selv "vil have digtet - og kunsten i det hele taget - forstået som erkendelse. Ganske vist en anden erkendelse end den orienterende, men fuldt så god som den".

Poesi teoretiserer ikke, docerer ikke, argumenterer ikke. Den ønsker blot(!) at fremkalde virkeligheden direkte, således som den på ny og original måde giver sig til kende i den poetiske oplevelse.

3. Præcision, trivialitet og sværmeri

Netop da digterens oplevelse er så intens, er han forpligtet til absolut saglighed over for sit emne. Udfra den oplevede virkelighed skal han mobilisere hvert enkelt ord i alle dets muligheder: betydningsnuancer, associationer, klang, rytme. Gør han ikke dette, er det ikke prosa, der opstår, men derimod trivialitet, som er ikke et æstetisk begreb, men et etisk: utroskab og doven holdning over for den oplevede virkelighed, som kræver at fremkaldes. Hvis ord og billeder ikke udelukkende vælges med det formål at fremkalde virkeligheden så fuldkomment som muligt i sproget, men derimod også af andre grunde: på grund af klangskønhed, fordi læseren bliver behageligt stemt eller slagen af beundring for forfatterens dybsindighed og sprogkunst, så er digteren forfalden til trivialitet. Trivialitet er lysten til at behage, selvvelbehageligt at gøre sig bred" (Løgstrup s. 217).

Endelig advarer Løgstrup også mod sværmeri, der truer, når spændingen mellem eksistens og poetisk oplevet virkelighed ikke fastholdes i det poetiske udsagn. Dette er muligvis en parallel til det teologiske "simul peccator et justus" eller til dialektikken i den på den ene side nærværende, på den anden side eskatologiske frelse. Advarslen mod sværmeri rummer altså vigtige elementer til kritisk bedømmelse af salmer.

Sammenfattende: Poesi er en form for tale, der fremgår af en original direkte erfaring (oplevelse), i hvilken en virkelighed på ny og egenartet måde giver sig til kende for den, der oplever den og bliver nærværende for den. Denne virkelighed driver den oplevende til at fremkalde virkeligheden i ord, hvor sprogets yderste udtrykskraft bliver mobiliseret med største præcision. Bunden form, ordklang, rytme, billede, metafor spiller en afgørende rolle. Hvis digteren svigter kravet om en fastholdt og hengiven saglighed over for den virkelighed, der påtrænger sig ham, hjemfalder hans værk til trivialitet.

4. Teologisk anamnese og poetisk virkelighedsfremkaldelse

En sammenligning mellem teologisk anamnese og poetisk virkelighedsfremkaldelse lader umiddelbart dette begreb synes langt vigtigere til forståelse af den r e t t e salme end Albertsens brugslyrik og hans psykologiserede og almengjorte anamnese.

Men den r e t t e salme! Albertsens analyser refererer (som vi har set det) til de faktisk foreliggende salmer og afslører ved hjælp af de benyttede begreber, hvad der kan ske og hvorfor.

Men det behøver ikke være således. Netop salmens væsen modsætter sig at miste integritet; de krav, man stiller til salmen, skal være strenge og kompromisløse. Disse krav, som selve teologien formulerer, er mere beslægtede med de netop fremstillede kriterier for det poetiske end med Albertsens kriterier for brugslyrik.

Men naturligvis: ligesom teologisk anamnese og anamnese a la Albertsen var to ting, kan man heller ikke sætte lighedstegn mellem teologisk anamnese og digterisk virkelighedsfremkaldelse.

For det første er det i den teologiske anamnese ikke en eller anden vilkårlig af digteren valgt virkelighed, det drejer sig om, men en bestemt frelseshistorie, som Gud giver sig til kende i. For det andet er denne "fremkaldelse af virkeligheden" ikke i sig selv afhængig af digterens "talent", da det ikke er os (heller ikke digterne), der bestemmer over Gud. I så henseende er Løgstrups definition af det poetiske lige så uegnet som Albertsens brugslyrik, når man vil nærme sig den teologiske anamneses væsen. Gud er selv den anamnetiske fremkaldelses indhold og skaber; om han er "med os", er Gud ske lov ikke afhængigt af digterkræfter. Anamnese er jo ikke et specialistanliggende, men væsentlig for hele menigheden; anamnetiske tekster kan meget vel være i ligefrem prosa. Hvortil kommer,

at "enfoldige kristne" takker, beder etc. i enfoldige ord. Men de må ikke være trivielle i Løgstrups betydning, ikke være sat sammen af klichesteder, af "kontaktsteder, der tænder publikum". De tales og synges "coram Deo". Manipulation og trance kan der ikke være tale om.

5. Poetiske kriterier og salmen

Tilbage til salmen: her stiller digtere som medlemmer af menigheden deres kræfter i dennes tjeneste (medlemskabet behøver naturligvis ikke at være af formel-juridisk art; evt. er digteren slet ikke medlem af menigheden). Eller der opstår til lejligheden, ad hoc, digtere i menigheden. Der er ikke identitet mellem begreberne teologisk anamnese og digterisk fremkaldelse, men nok analogi. Den teologiske anamnese kan gøre brug af den digteriske fremkaldelse.

Lad os endnu engang nævne Løgstrups kriterier og applicere dem på salmen: den absolutte og saglige forholden-sig til oplevelsen af den virkelighed, der åbner sig, under udelukkelse af alt selvbehag og skønskriveri, den nøje efterprøvelse af hvert ords udsagnskraft for at imødekomme denne virkelighed i det omfang, det er menneskeligt muligt, - alt dette gælder ikke blot for det poetiske i almindelighed, men netop for salmen. Digteren kender sin begrænsning. Han kan ikke tvinge Gud til nærvær, ikke skabe tro, ikke realisere Guds rige. Han kender spændingen mellem den dagligе livsrealitet og Guds rige, som det skues i troen. Han overspænder følgelig ikke sine ord, lader sig ikke rive med i nogen ekstase. Men d e t a n d e t, d e n a n d e n lyser op i hans salmer.

Ingen bevidst prædiken, ingen metodisk didaktik, ingen psykologisk udtænkt metodistisk manipulation, men blot om sagen selv: kun således kan salmen være poesi i ordets fulde betydning.

En af de største trusler for salmen er "klichésproget". Hvor karakteristisk det end må være for brugslyrikken, for salmen betyder klichésproget døden, ligesom det også kan gøre prædikenen fuldstændigt afmægtig og kedsommelig.

Selvfølgelig er der mange billeder og ord, der stadig kommer tilbage, fordi de er lånt fra Bibelen: den gode Hyrde, livets brød, vin, tro, håb, kærlighed, trøst, synd, nåde, lys, glæde o.s.v. Ofte kan man ikke undvære dem. Men derfor skal de ikke blive til kli-

cheer! Klicheer bruges tankeløst, de fremkalder ikke noget, de er døde elementer i tekstens sammenhæng. Derimod kan man læse eller synge den 23. Davidssalme om Gud som "min Hyrde" hver dag, uden at billedet bliver til en kliché. Velkendte ord og billeder må gerne bruges igen og igen, hvis indre nødvendighed trænger til netop dette billede eller ord for at fremkalde den virkelighed, der vil komme os nær. Men det er noget andet end klichésprog!

Og så har vi til sidst den berømte "salmetone" som noget karakteristisk for salmen. Hvad den betyder er ikke ganske klart; begrebet lyder lovlig følelsesbetonet. Skal det bare betyde salvelse, højtidelighed, antikveret måde at tale på? Men ethvert århundrede, også det tyvende, har lov til at lade sin egen stemme høre. Den rette "salmetone" må til enhver tid opstå der, hvor det under B 1 nævnte "coram Deo" lutrer sanger og digter til kompromisløs ærlighed over for den trosvirkelighed, der vil komme dem nær i salmens ord.

Man måtte ønske, at mange salmebøger i mange lande blev kritisk revideret engang til udfra ovennævnte retningslinjer. Det ville de nok blive noget tyndere af. Hvad ville blive tilbage? Kun det svært forståelige, højpoetiske? Ville menigheden ikke miste netop det, som den genkender sig selv i? Tildels måske nok. Men poesi skal ikke nødvendigvis være svært tilgængelig; de mest enkle ord har ofte den største udtrykskraft. Og det passer ikke, at kun salmer, der uden videre kan forstås, egner sig til menighedens brug. De salmer, der holder til længere brug, er netop de salmer, der - om man så må sige - bærer på en h e m m e l i g h e d, der først med tiden bliver åbenbar.

6. Afsluttende bemærkninger

Som hollandsk teolog anstår det mig ikke at analysere og evt. kritisere danske salmer, og en kritik af hollandske salmer ville næppe interessere et dansk publikum; derfor er min fremstilling forblevet ret teoretisk.

Lad mig sige om de hollandske salmer, at "Liedboek voor de Kerken" (fælles salmebog for den Nederlandske reformerede Kirke, de frie reformerede kirker, den evangelisk lutherske kirke, remonstranterne og mennoniterne) i langt overvejende grad blev tilrettelagt af digtere. Salmebogen rummer en del salmer, der meget vel kan kaldes "poesi". Men at have digtere til medarbejdere er ikke nogen

kvalitetsgaranti; også digtere kan prostituere deres talent og blive trivielle. I tilrettelæggelsen deltog også synodekommissioner.

Også her viser forskellen mellem teori og praksis sig. Albertsen har ret: salmerne glider hele tiden ud i brugslyrik med psykologiseret og almengjort anamnese, - nemlig hvis man ikke uafladeligt husker, hvordan salmer skal være.

Hvor Albertsen har vist den negative side, de farer, der truer salmen, kan Løgstrups analyse af poesiens væsen benyttes til nybesindelse på salmens væsen (som forsøgt ovenfor). Vi skal altså ikke glemme Albertsens kritik, men tværtimod forstærke den og radikalisere den. I vor tid med dens brugs-mentalitet må kirken med kraft og tydelighed råbe på integritet, på troskab mod salmens inderste væsen. Kirken må ikke nøjes med konfektionsvarer. Offeret skal være "uden lyde, som guld og myrra, slægtens førstefødte".

OM LAUB OG HVER TIDS EGEN TONE

UDVIDET ANMELDELSE AF THOMAS LAUB: MUSIK OG KIRKE, 1920, UDGIVET I REPRINTUDGAVE AF SAMFUNDET DANSK KIRKESANG I 1978, G.E.C.GADS FORLAG.

VED HENRIK FIBIGER NØRFELT

Laub gør sig til talsmand for, hvad han i sine værker betegner som "kirkestilen" som kirkens eneste forsvarlige musik. Hans væsentligste arbejder i denne sammenhæng er

a) fremdragelse af middelalder- og reformationskoraler bearbejdet til praktisk brug i værket: Dansk Kirkesang, 1918 - et arbejde man kalder restaureringsarbejdet.
b) på baggrund af ideerne om kirkestilen at være komponist

til en række salmemelodier (ligeledes bragt i Dansk Kirkesang),

c) at give eksempler på liturgisk orgelspil i kirkestil.

Udgangspunktet for kirkestilen finder Laub i musikhistorien. Laub fremhæver (s.11) kirkesangens ideal: oldkirkens og den gregorianske sang, idet deres opgave var "at bære ordene, være tjæner for dem", og han påpeger desuden det nære slægtskab mellem folkevisen og den kirkelige musik - d.v.s. at der - i modsætning til senere - ikke er den skarpe sondring mellem verdslig og sakral musik.

Senere (s.3o og fremefter) omtales den flerstemmige musik med mestre som Josquin des Prés, Palestrina, Lassus, Vittoria, Johan Walter, Goudimel, Osiander, Hassler, M. Prætorius, Vulpius, Eccard - alle disse komponister fremhæver Laub som "den rene stils" mestre (s.71).

Med renæssancen sker der efter Laubs mening noget afgørende for kirkens musik (s.87): "Med et ord, vi får musikkens renæssance; dens formål, enkeltpersonens og lidenskabernes frigørelse, udtrykt i solosangen og dissonansen, og dens bevægelighed, farve og formarkitektur". Det er efter Laubs mening en musikkens sækulariseringsproces, som her startes for at fuldende sit løb gennem de følgende århundreder. I bogen omtales fra s. 92 og fremefter musikkens videre historie, og kun i glimt øjner Laub forhold, som har positiv betydning for kirkens musik gennem de følgende århundreder.

S. lo4 står der: "Denne nye musik, sådan som den udviklede sig i det 17de, 18de, og 19de århundrede, tog kirkemusikken nu op i sig, - til ødelæggelse for sig selv. At det måtte blive til ødelæggelse siger simpel eftertanke. Den nye musiks opgave var at skabe toneskikkelser, helheder, som frembærere af menneskeligt sjæleliv". Videre s. lo5: "I det her omtalte, i fremstillingen af det skønne sjæleliv til kunstnydelse, har den nye musik sin uimodsigelige ret til at være. Men på rette sted. Ikke ved menighedens gudstjeneste. Menigheden kommer ikke sammen her for at nyde kunst, - lad så dette foretagende være nok så ædelt, et af de ædleste. Og her er endda det at lægge mærke til: musikken og dens teknik er ligeså uadskillelige som sjæl og legeme:, den gamle musik kunne ved sin teknik kun sige ja og amen til kirkens og folkets ord, den nye *må*, på grund af visse tonearter, modulationer, dissonanser o.s.v. - den *må* hige, rase, bruse, svulme, smægte, alt i dramatisk fremstilling.

Og den må som sin ret kræve at nydes. Tænk nu sådan en følelsesfuld menighedssang i den ny musikstil, - helt ukendt er fænomenet vist ikke, - ordene er kirkens, og menigheden gør dem til sine; tonen der bærer dem giver menighedens stemningsforhold til ordene, men denne gang et stemningsforhold der skal beskues i sin skønhed og nydes, - ligger ikke smægten og selvsmageri lige for døren? Og hvor bliver den enfold som er hovedsagen i bøn og lovprisning? Her er tvefoldethed, en tale i ord til Gud, en skæven til sig selv i den tone man nyder".

Om Heinrich Schütz hedder det (s.1o7), at "hans retning ikke kan kaldes ukirkelig, den fører dog lidt efter lidt bort fra den egentlige gudstjænestesang, den er jo ikke en tale *af* menigheden, eller på dens vegne, men kun en tale *til* den".

Reinhard Keiser (s.1o8) og J.S. Bach (s.111) betegnes ikke som kirkelige komponister i ordets strengeste forstand (s.113), thi (s.112): "At glæde sig over kunst, selv den ædleste, er nu engang ikke vor opgave med gudstjænesten; gudstjæneste er kun dér, hvor menigheden, idet den samles om de fælles goder, *selv* og i fællesskab, frembærer sin bøn, tak og lovprisning", samt: "gudstjæneste er også dér hvor menigheden *lader* bøn og taksigelse frembære, om end gennem mellemled, så dog i en tone som alle må erkende som menighedens egen tale (Palestrina)".

Om Händel siger Laub s. 116: "Bach er *musikeren* med det *subjektive* præg, Händel er *digteren* der vil en *objektiv* fremstilling". Men Händel regner Laub ikke med som kirkekomponist.

Om menighedssangen står s. 119: "I tidligere tid havde al musikbegavelse regnet kirkesangen som sin hovedopgave og brugt alle kræfter til fremme af den; efter 16oo var den ny stils kunstmusik målet, og menighedssangen blev agtet ringere og ringere".

Om Buxtehudes, Pachelbels og Bachs orgelkoraler står s. 12o: "Men i de kunstværker som de byggede op over de gamle melodier er koralformen reglen, den viste sig i tidens løb at egne sig bedst dertil. Ikke sjældent udstafferer de dem med forskellige triller og kruseduller, men derved forandres de ikke, det er en ydre, løs pynt, noget påklistret der ikke giver virkelig rytme. Disse koralbearbejdelser var jo ikke gjort for at synges af menigheden, de skulde *høres* på, men det er klart at de måtte påvirke dens i forvejen svækkede sans og føre den endnu mere i retning af det rytmeløse".

S. 12o omtaler Laub pietismens indflydelse på kirkesangen og s. 121 står: "Så kommer rationalismen hvis eneste kirkesang er den stive rytmeløse koral der nu med sine imponerende akkordsøjler står som et majestætisk gravmæle over den døde menighedssang, som et mindesmærke om *den* folkelige sang der *havde* været".

S. 122 står: "Romantikken var ikke til gavn for den *frembringende* musik. Nu da vi er kommen ud af dens tryllekres, er det let at se at komponister som Mendelsohn og Schumann, - Weber og Wagner, betegner en nedgang i forhold til de seks store i det 18de århundrede, fra Bach til Beethoven. Ejendommeligt for den romantiske musik er, sammen med en aftagende ævne til at holde sammen på midlerne, en stigende stræben efter at være "dyb". Derfor "betyder" den så tit, mens den klassiske musik altid "er".

Herefter springer Laub tilbage (s.124) for at omtale dansk salmemeloditradition. "Det er *Kingo* som har den ære at være den første repræsentant for ødelæggelsen", Kingo "har taget sine (melodier) fra selskabs- og dansevisen i den tids ukirkelige musik", ... "alt peger bort fra folkevisen".

Med Pontoppidans salmebog (174o)(s.125) "dukker den stive koral mere og mere op gennem den tiltagende regelmæssighed".

1764 kommer den første danske koralbog af Breitendich, og hans værker er (s.126) "hverken med særlig dygtighed eller smag".

Om Schiørrings koralbog (1781 og 1783) siges som hovedsag (s.126): "Koralformens sejr kendes ikke blot af rytmens forsvinden, men viser sig også i den stærke vægt der lægges på udsættelsen, al interesse er nu flyttet fra melodien til harmonien".

S.127: "Så følger Zincks koralbog 18o1. Her er koralformen enerådende" - d.v.s. med lige lange nodeværdier i melodien.

S. 128/129: "De to sidste koralbøger, Weyses 1839, og Berggreens 1853, er der ikke meget at sige om. Det følger jo af sig selv, så udmærket en musiker som Weyse var, at hans arbejde både er dygtigt, solidt og værdigt. Men, sammenligner man det med Schiørrings f.eks. - når man spiller *hans* udsættelser igennem, føler man hvor stærkt interesseret han har været, og man morer sig. Mon nogen for alvor kan more sig over Weyses koralbog? og mon han selv har moret sig? - Endnu mindre morer man sig over Berggreens koraludsættelser. En del af dem har han ordret fra Zinck, af og til gør han ændringer deri, som afgjort ikke er forbedringer. Udsættelser var ikke hans stærke side, det er vistnok nu de fleste enige om".

Bielefeldts koralbog fra 1901 omtaler Laub overhovedet ikke - og nok af gåde grunde, for Bielefeldt var en årrække kantor i Holmens kirke i Laubs organisttid dér, og med det vidt forskellige syn de havde på kirkesangen har der nok været anledning til disputter.

S. 131-167 er et omfattende afsnit med omtale af Grundtvigs betydning for salmedigtningen, om den danske romance, om Schulz, Weyse, H. Rung, I.P.E. Hartmann, Heise. S. 142 behandles "brugen af den danske romance som grundlag for kirkesangen". Laub mener, der er tale om to arter sang, den grundtvigske (s.145), "denne sang med det strålende æstetiske sving - og med sin kirkelige upålidelighed; og den gamle kirkesang med sin afgjorte troværdighed og sandfærdighed".

Der levnes ikke periodens musikalske frembringelser megen respekt, der er kun tre melodier, vi kan bruge, siger Laub, og det er Weyses "Den signede dag", Lindemans "Kirken den er et gammelt hus" og Berggreens "Vær velkommen, Herrens år". Resten - d.v.s. disse komponisters øvrige produktion samt melodier af bl.a. Barnekow, Hartmann, Winding - er ikke anvendelig som kirkens musik.

S. 132 skriver Laub: "Ingen har som Grundtvig haft sans for den historiske sammenhæng mellem tiderne" ... "det det kom an på, var at vende tilbage på den gamle kirkegrund, så skulde det nye der trængtes til nok vokse frem, måske i ydre form forskelligt fra de ældre foreteelser men aldrig med et indhold af en anden ånd, aldrig i modsigelse af det oprindelige". Laub siger om Grundtvig, at han knyttede "forbindelsen med den ægte salmesang, podede vor sang ind i livstræet" (s.132). "Men nu melodierne, gælder det samme dem? er de opståede på den fælles kirkegrund, er de bårne af den ånd der har fyldt oldtidens, middelalderens og reformationens sang? Nej, og atter nej.". "Grundtvig selv var ganske umusikalsk" skriver Laub - hvor meget ved man egentlig om dette? Da Laub har følt samme historiske binding i sit arbejde som Grundtvig, har Laub komponeret talrige melodier til Grundtvigs tekster - derom senere. Laub siger (s.147): "Hvorfor levede der dog ikke på Grundtvigs tid en musikkyndig med sans for dette?". Det det ifølge Laub drejede sig om er: "en fornyelse ved at vende tilbage til den ægte gamle kirkegrund".

Videre skriver Laub om musikalitet (s.149) og om musikopdragelse, om gudstjeneste (s.152), om salmetone (s.154), om Kingo, Brorson og Grundtvig (s.155), om det danske sprog (s.158), om Ingemann

(s.163), om Chr. Richardt (s.165), om Paulli (s.166).

S. 168-175 er om liturgi og orgelspil.

Om liturgi (s.168): "Ægte liturgi findes kun hvor menigheden selv i vekselsang giver svar på forsangerens tilskyndelser...". Laub betragter sit forslag til nadverliturgi (Dansk Kirkesang 2o6) som et *forsøg* i genren.

Om orgelspillet skriver Laub (s.169), at det skal være udformet "uden at gøre sig gældende på egen regning". Han påpeger, at vi kun har uendelig lidt orgelmusik fra 16de århundrede - altså idealperioden for kirkens musik - og han peger på komponisten Pachelbel som hovedmanden i en "strengt alvorlig retning". Vi må vente på en genial komponist, "der kan sammensmælte den Pachelbelske alvorlige stil med den rene tone fra Palestrina". Laub skriver, at det ikke er orglets opgave at skabe stemning eller vække andagt ved gudstjenesterne, "den er der i forvejen, menigheden er ihændehaver af den" (s.171).

S. 175 skriver Laub om kampen for den rette kirkens musik: "Der er et forlorent frisind som læmper sig..." "..på ideelle ting kan aldrig slås af..." "får vi ikke de fleste (underforstået tilhængere), jeg er vis på vi får dem vi regner for de bedste".

Såvidt Laubs synspunkter. At disse siden bogens fremkomst har været genstand for intens debat er formodentlig de fleste bekendt - og debatten blusser op igen i forbindelse med bogens reprintudgave. Samfundet Dansk Kirkesang mener det er nødvendigt, at bogen igen bliver tilgængelig, men tager samtidig visse forbehold overfor den. I bogens forord omtales den som et kampskrift (s.XVI). Henrik Glahn skriver, at man ikke har været blind for, at Laubs synspunkter kan nærme sig "rethaverisk farisæisme", og at det vil være let i dag at "påvise mangler og fejlfortolkninger i den musikhistoriske fremstilling, for slet ikke at tale om den stærkt tidsbundne æstetik, der tilsiger ham at betragte musikken siden 16oo som een lang dekadence. Skråsikre domme, som bygger på et snævert erfaringsmateriale - typisk f.eks. for hans fremstilling af italiensk musik o. 16oo med Monteverdi som fornemste Prügelknabe - kan virke stærkt distraherende, ligesom hans unuancerede forestilling om tonale forhold i både gregoriansk sang og dansk folkevise ægger til modsigelse. Ja, overhovedet vil man støde på talrige passager

i Laubs udredninger, som eftertiden har revideret. Det er ikke mindst inden for Laubs foretrukne område, musikken før 1600, at nyere forskning har frembragt de største landvindinger siden 1920". Henrik Glahn skriver videre s. XVIII: "Det har strejfet en, om det i virkeligheden ikke er en smule ubesindigt at sende Laubs "Musik og Kirke" på markedet igen, - om man, når alt kommer til alt, gør Laub en bjørnetjeneste derved, fordi mange dele af hans fremstilling som allerede nævnt kan virke forældede eller - for at bruge Laubs eget udtryk - bornerte. Hvad der ved fremkomsten måtte virke nyt, frisk, overrumplende og farligt - vil dét ikke idag føles falmet, som en røst fra graven? Vi tror det ikke, og vi regner ikke med, at læseren udlægger teksten mere håndfast, end den ud fra sine egne forudsætninger kan bære. Derimod kunne vi godt have ønsket samtidig at have kunnet genudgive "Om kirkesangen", som er nævnt i det foregående, men det vovede vi ikke i denne omgang".

Bogen er et historisk dokument. Som sådan er det klart, at dens betydning for vor aktuelle situation er begrænset. Med hensyn til de forbehold, der tages overfor mangler og fejlfortolkninger, forekommer det dog, at Laubs egen argumentation gennemhulles, og man sidder tilbage med en fornemmelse af, at emnet "kirkens musik" havde været bedre tjent med et revideret arbejde. Situationen fik mig til at skrive ved bogens anmeldelse i HM 1979/1-2, at man gennem disse forbehold lader "den mindre befarne læser i stikken". Hvis man ikke har faglige forudsætninger for at finde forbeholdene, hvordan skal man så have en chance for at finde dem? Hvilke muligheder har en teolog eller et menighedsmedlem i den forbindelse? Ikke mange - og derfor dukker faren op for, at man bruger bogen som facitliste for spørgsmål, som man ikke rigtig selv kan finde svar for. Hvor holder bogens argumentation, og hvor holder den ikke? Det får vi ikke klart svar på. Det er jo ikke så lidt musik, vi skal sige farvel til, hvis vi skal følge Laub bogstaveligt, og de kameler, man skal sluge i den forbindelse, har mange haft svært ved at sluge. Man har prøvet at fire her og dér på synspunkterne, men nogen klarhed er det ikke kommet til.

Dette fik mig til - hvad der måske er uden for emnet: en anmeldelse, men dog i tråd med Henrik Glahns forord - at spørge: Hvad har laubbevægelsen betydet, og hvad står den for i dag?

Disse spørgsmål besvares af den holdning og de publikationer,

som Samfundet Dansk Kirkesang i tidens løb har lagt navn til. Et stadig aktuelt spørgsmål er: Deler vi Laubs opfattelse af kirkemusikkens sækulariseringsproces eller ej? Vil vi - som tro disciple af ham i dag - tage afstand fra nærsagt alle salmemelodier og al orgelmusik fra efter 1600-tallet i gudstjenestesammenhæng? For det er jo det, det ifølge Laub drejer sig om. Indleder vi en liberalisering af synspunkterne, hvor er vi så henne? Hvilke kriterier skal vi så gå efter? Vi bliver tvunget til at stille spørgsmålet, for sækulariseringstanken er et væsentligt fundament i Laubs argumentation.

Henrik Glahn skriver - som før citeret - at det er svært at tilslutte sig, at Laub har ret i, at musikken efter 1600 beskriver een lang dekadence. Siden Laubs død er interessen omkring begrebet "opførelsespraksis" - d.v.s. læren om den ældre musiks udførelse - blusset op og resultaterne har været overbevisende. Nogle præcise og endegyldige løsninger i forbindelse med ældre musiks udførelse kan man ikke pege på, for resultaterne hviler på en kombination af musikforskning og praktisk musiceren. Den videnskabelige forskning står nemlig stadig på og vil bestandig udpege nye indfaldsvinkler til musikken, så hvordan kan vi være sikre på, at Laub ville have peget på f.eks. reformationens musik som ideal, om han havde haft kendskab til, hvordan den realiseres af ensembler, som har specialiseret sig i opførelsen af denne musik? Laub havde kun nodebilledet at holde sig til, vi ved i dag, at man ikke nøjedes med at realisere det nøgne nodebillede. Man tilføjede forsiringer, havde anden synge- og spillemåde, end vi kender idag, så den klingende musik lyder unægtelig anderledes, end man kan læse ud af de nøgne noder. Musikken var langtfra så upersonlig eller ydmyg som Laub troede - den var levende kød og blod. Det videnskabelige grundlag Laub havde for sin forskning af den gamle musik var et andet, end det vi har i dag - derfor kan Laubs tanker om sækulariseringsprocessen ikke have den samme vægt for os som den fik for ham selv. Og netop derigennem sættes et alvorligt spørgsmålstegn ved Laubs musikhistoriske fremstilling - konsekvensen må blive en liberalisering af synspunkterne.

Laub havde en sær tvetydig opfattelse af kunstnerens rolle i kirkemusikalsk sammenhæng. Han mente, at komponisten som person trådte mere tilbage i 1500-tallets musik end i den senere musik og dette til fordel for det budskab, som kunstværket skulle formidle -

Laub modsætter sig persondyrkelsen. Dette er naturligvis sympatisk, spørgsmålet er blot, hvor realistisk det er. Gives der objektiv kunst? Det mener jeg ikke. Vi har altid haft kunsten i kirken, i kirkebygningen gennem den arkitektoniske udformning, i bygningsværkernes håndværksmæssige forarbejdning, i salmerne, i musikken, i prædikenerne - alt sammen er det kunstneriske udtryksformer. Hvad gør f.eks. en salme god? Det er jo ikke alene det teologiske indhold, der skal også en digter - eller kunstner? - til. Først når evangeliet er forkyndt rent og purt i en stærk digterisk form, så kan man måske være så heldig at stå med en god salme. Tænk bare på Grundtvig - han var vel ikke bare teolog?

Nej, kunsten kan kirken ikke undvære, for den er en elementær menneskelig livsytring. Laub har nok set sig gal på den persondyrkelse, som eksisterede i kirken på hans tid - den er der såmænd også i dag. Men Laub havde en sjælden god sans for at få øje på sin tids kunstneriske svagheder indenfor kirkemusikken, og han havde evnen til at revse verbalt. For vist var der svagheder at pege på, ligesåvel som der er det i dag. For der har altid været dårlige, klichéfyldte salmer, prædikener og kirkemusik, og vi har en forpligtelse til at være på vagt overfor disse svagheder og afvise dem. Men jeg mener ikke, at en lødig kunstnerisk form - den være sig arkitektonisk eller musisk - kan stjæle evangeliets salt om det ellers er til stede.

Laubs musikhistoriske syn gjorde, at han standsede ved en periode og sagde: Hertil og ikke længere, andet vil vi ikke acceptere. Og dog, forstår vi ham så ret? For det han vel egentlig ville var nok *på baggrund* af nogle ideelle forbilleder at skabe en ny stil for kirkemusikken. Men for ham selv som for senere generationer blændede og bandt de historiske forbilleder skaberkraften og dermed den nye stil. I stedet for at fatte de sandheder Laub sagde om forholdet mellem ord og tone, så kopierede og delvis nykonstruerede man en klassisk stil: kirkestilen. Hvis man skriver musik i de former - både satsmæssigt og tonalt - som idealerne giver eksempler på, så er man på sikker grund - så forråder man ikke gudstjenestemusikken. Men det er jo en ukunstnerisk holdning! At skrive musik i dag i historisk stil er uinteressant som kunst betragtet, det er derimod uundværligt som klassisk oplæringsdisciplin for vordende kirkemusikere - men denne musik kan *aldrig* blive kød og blod for os i dag som den var, da den blev skabt som kunstne-

risk udtryksform for sin tid.

I kraft af at stilen er vigtigere end den kunstneriske udtryksform afsondrer kirken sig fra musikalske udtryksformer, som trives uden for kirken og som glimrende kan bruges i vor tids kirkemusik. Laub pegede med sit restaureringsarbejde af reformationsmelodierne på en kirkemusikalsk arv, som var glemt, og ingen vil næppe i dag undvære det materiale, han drog frem af glemselen.

Et forhold, som Laub ifølge sine teorier afskærer sig fra at betragte, er den syntese, der kan opnås ved at en salmetekst og -melodi udgår fra én og samme kulturfase, og dermed benytter sig af nogenlunde sammenfaldende udtryksformer. Nogle eksempler:

Jeg synger hellere Thomas Kingos "Sorrig og glæde" på sarabandemelodien end på Laubs melodi, fordi der for mig er et svælg i udtrykket mellem Kingos tekst og Laubs melodi. Om man forråder kirkesangen i dette og andre tilfælde må være op til den enkeltes samvittighed.

Omvendt almindelig tradition synger jeg hellere "Du Herre Krist" på melodien DDK 84, Mainz 1605, fremfor på Berggreens melodi. Der sker noget forunderligt med teksten, den "løftes" ligefrem ind i en passende sammenhæng.

Laub betragter - hvilket ikke er ubegrundet - Grundtvig som dansk salmedigtnings fornyer og igangsætter. Laub finder Grundtvigs historiske orientering analog med sin egen, hvorfor han beklager, at ingen i Grundtvigs samtid stod ham bi som melodikomponist. Som følge heraf skrev Laub mange melodier til Grundtvigs tekster, DDS 60 "Blomstre som en rosengård" er et eksempel. Jeg finder, at Hartmanns melodi (DDK 25) på glimrende måde iklæder teksten, tekst/melodi udgår fra 1800-tallets romantik i modsætning til Laubs melodi. Forråder Hartmanns melodi Grundtvigs tekst på letfærdig vis? Er melodien ufolkelig? Næppe. Nok er Grundtvig historisk orienteret, men han står med begge ben i 1800-tallets digteriske udtryksformer. Tag f.eks. DDS 61 "Stat op i gry, min Gud, stat op!" med ord som "guddomsevne", "kæmpekræfter", "heltens spor", "guddomskraft" - typisk Grundtvig. Jeg finder ikke, at Grundtvigs digteriske og sproglige intentioner bliver fulgt til dørs og indfriet ved at synge salmen på Laubs melodi til "Alt, hvad som fuglevinger fik" som foreslået i DDS.

I dette og lignende tilfælde stiller jeg mig uforstående overfor Laubs ellers så gode intentioner, og jeg finder en brist i forsva-

ret for, at man tankemæssigt kan konstruere sig frem til en historisk stil, som på papiret kan føles rigtig, men som ved brug ikke er overbevisende.

Laubs ideer om kirkemusikkens sækulariseringsproces medfører som sagt, at 1800-tallets melodirepertoire bandlyses, men også vort århundredes musik udelukkes. Carl Nielsens verdslige musik kender vi, og det er derfor interessant at iagttage, hvordan han "laubianiseres", når han skriver salmemelodier. Her tænker jeg ikke på selve melodierne, men på satsformerne og harmoniseringerne. Vi kan se dem i DDK, og de indeholder ikke den fornyelse satsmæssigt og harmonisk, som findes i Carl Nielsens verdslige værker. Tendensen er klar - de laubske idealer er fulgt. Man kan ikke lade være med at tænke på, hvad Carl Nielsen kunne have ydet indenfor genren, om han havde fået den rette udfordring. Hans orgelværk "Commotio" giver et fingerpeg herom.

Fastholdelse af de historiske idealer øjnes - pånær en enkelt undtagelse - ligeledes i Samfundet Dansk Kirkesangs udgivelse af "Udvalgte Salmer" fra 1966 af K.L. Aastrup. Melodirepertoiret er her nyt og gammelt. De nye melodiers satsformer og harmoniseringer er som vi har set dem før, kun én melodi - Paul Okkenhaugs melodi fra 1965 til Bethesda-søjlernes buegange - udskiller sig

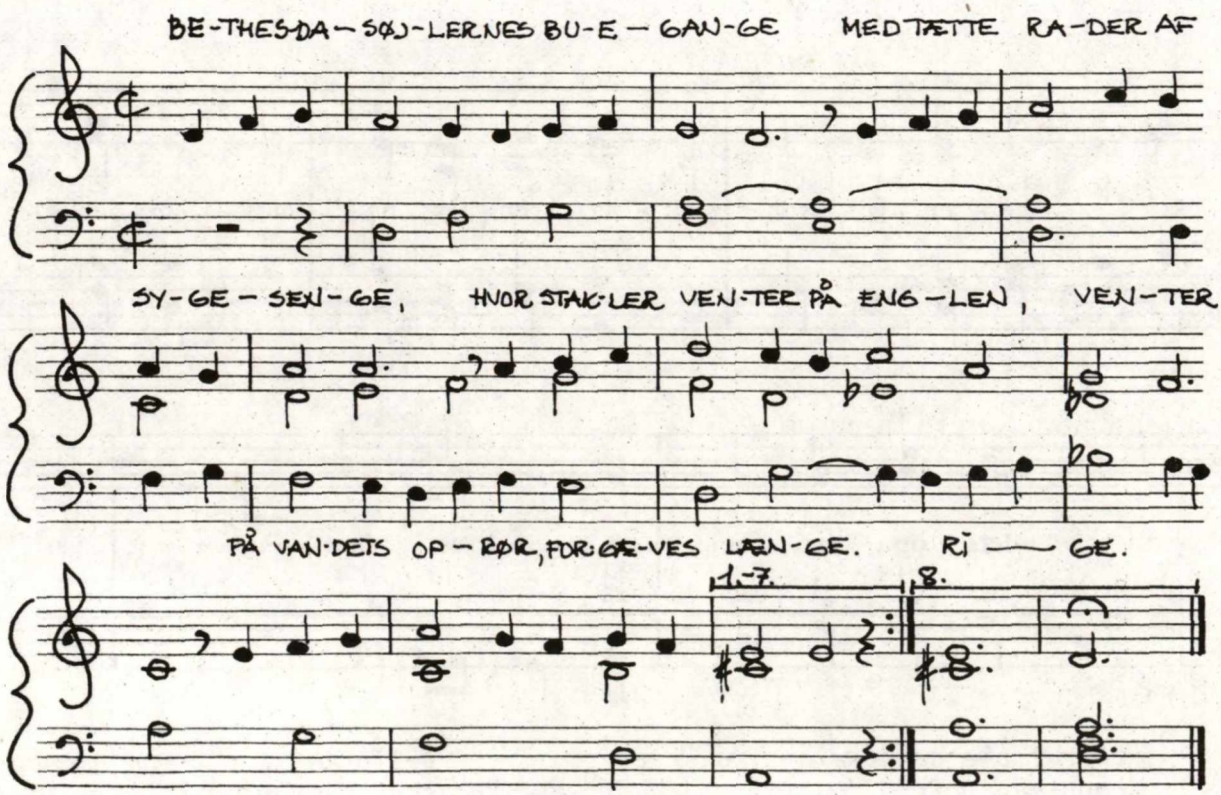

Melodi: Paul Okkenhaug 1965.

radikalt fra de øvrige. Melodien er enkel i ordets bedste forstand, føjer sig smukt til teksten i en levende, pulserende rytme. Satsformen og harmoniseringen er lige så kompetente som melodien, som en nyhed kan man bl.a. glæde sig over, at vi har fået et godt modstykke til den så velkendte, tunge node-mod-node-sats (hvilket vil sige, at hver meloditone har sin egen og skiftende harmoniunderlægning). Melodi og udsættelse udgør en smuk syntese af nyskabelse - den besidder, hvad man må forvente af nyskabelse: positive forhold, som peger *fremad* og ikke tilbage - den besidder en urkraft. Er denne melodi ikke efter Laubs idealer om forholdet ord/tone?

Stor er éns forundring derfor, når netop denne melodi, som besidder fornyende elementer, er udskiftet til fordel for en anden i salmebogstillægget "46 Salmer":

3. Betesda-søjlernes buegange

Bernhard Christensen 1976 (Sats: 1978)

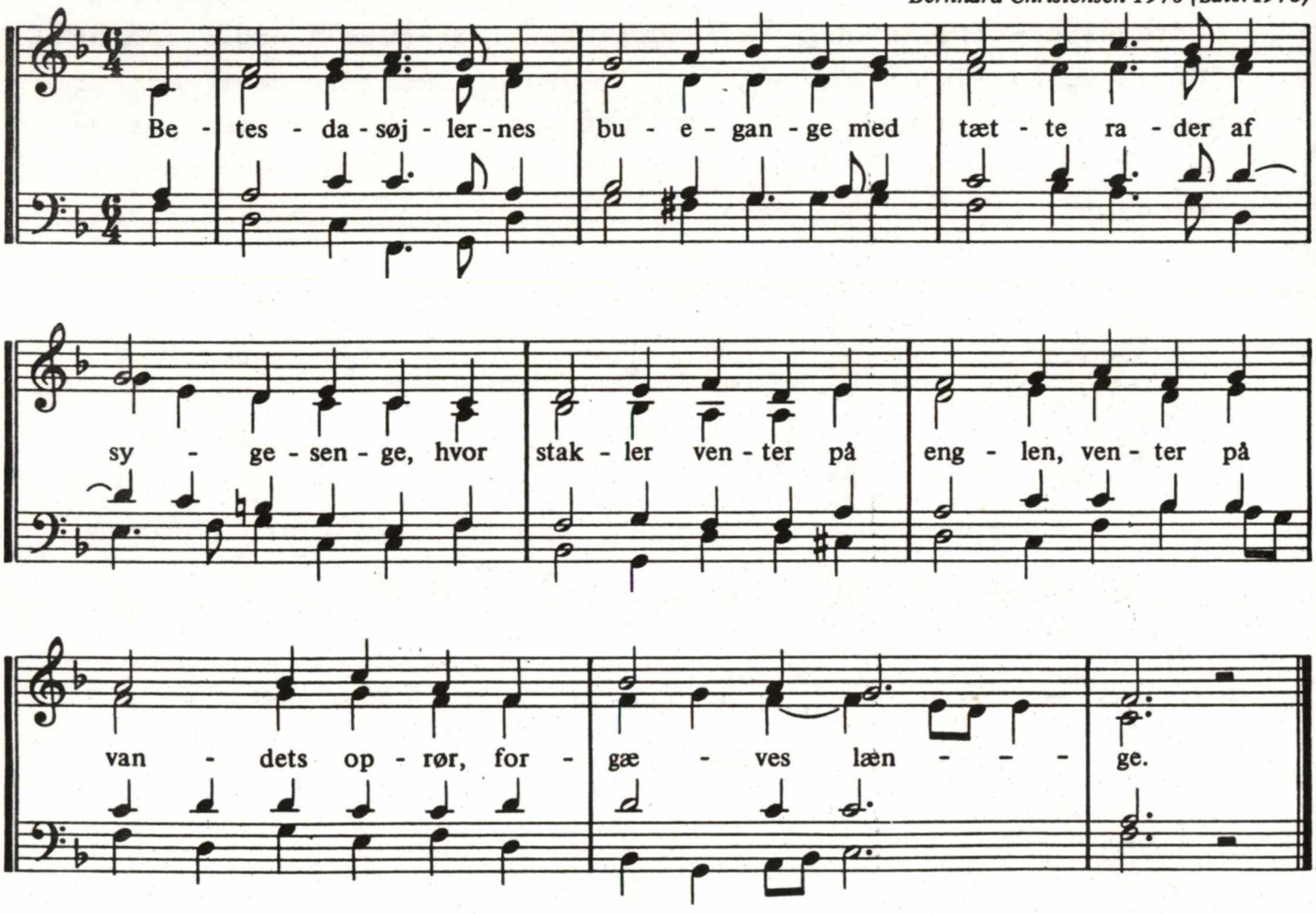

Denne fotografiske gengivelse fra "Koralbog til '78-TILLÆGGET til Den Danske Salmebog" bringes med velvillig tilladelse fra Musikhøjskolens Forlag Edition Egtved.

Med al respekt for Bernhard Christensens arbejde, så indeholder melodien og satsen ikke de fornyende elementer, som kan påvises ved Okkenhaugs. Man fristes næsten til at spørge: Ønsker man ikke kvalificeret fornyelse? Kan man ikke tænke sig andre satstyper end den 4-stemmige node-mod-node-sats som vi indtil trivialitet er blevet præsenteret for? Der er jo ført bevis for, at andre typer findes og kan bruges.

Iøvrigt er det bemærkelsesværdigt, så ubekymret man i både "46 Salmer" og for en dels vedkommende i "78-tillægget" føjer gamle melodier til nye tekster. Det kan lade sig gøre i visse tilfælde, men alt for ofte er der et svælg mellem teksternes og melodiernes udtryk - den intense samhørighed mellem tekst og melodi opnås ikke. Som kirkemusiker kan man derfor glæde sig over, at man ved udgivelsen af "78-tillægget" ikke kun "klarede" sig med bestående melodier til de nye tekster, men gjorde sig den ulejlighed at søge skabt nye melodier i fri konkurrence, som passede til teksterne - initiativet og tendensen peger i den rigtige retning. Dermed være ikke sagt, at alt i "78-tillægget" er lykkedes - så langtfra - men det er en tilkendegivelse af den åndsfriheds tilstedeværelse i dansk kirkemusik, som man med mellemrum frygtede ikke var mere.

I "78-tillægget" har især én melodi påkaldt sig min opmærksomhed, nemlig Chr. Vestergaard-Pedersens melodi til K.L. Aastrups

27. Hør det, Sion, trøst for al din ve

Chr. Vestergaard-Pedersen 1978

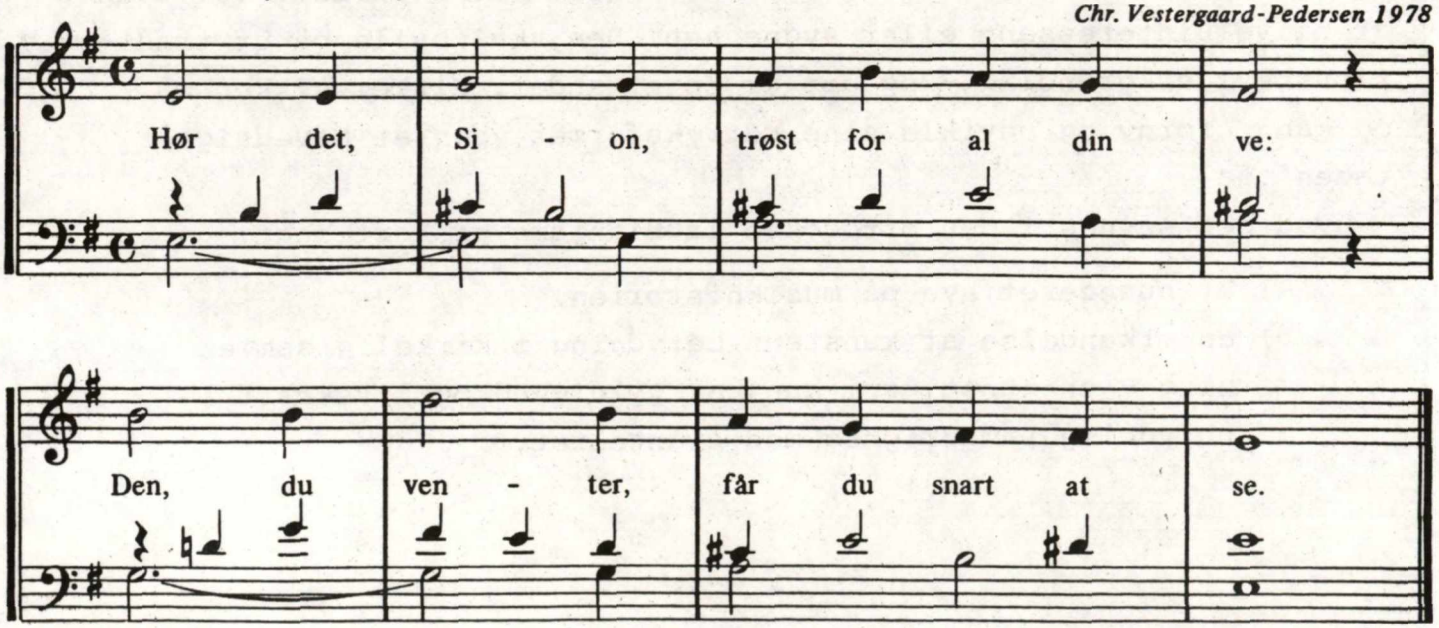

Denne fotografiske gengivelse fra "Koralbog til '78-tillægget til Den danske Salmebog" bringes med velvillig tilladelse fra Musikhøjskolens Forlag Edition Egtved.

tekst: "Hør det, Sion, trøst for al din ve". Både melodi og udsættelse er et "lille" under af skønhed. Her er alt lykkedes, den fine melodi tegner i sin toneart, med intervallerne og rytmen salmens indhold lige fra "al din ve" til "Se, han kommer" - den favner digtets udtryk. Når man oplever så glædelige ting som dette, må det give enhver - foruden en oplevelse - en tro på, at fremtidig salmedigtning og melodikomposition er mulig og meningsfuld. Vi kan simpelthen ikke undvære nogen af delene fremover.

Til slut må det være at ønske, at Laubs "Musik og Kirke" må blive til glæde på den måde, at man vil øse af Laubs ideer, som har gyldighed og relevans for os i dag. Modsat Hans Krarup (HM 1979/3 s.163-165) mener jeg ikke, at man kan tage afslappet på forholdet om kirkens musik - for dertil er sagen for vigtig. For mig er der ikke gået politik i sagen, jeg har ikke personlige motiver bag min anmeldelse (heller ikke skjulte) - jeg er ej heller hyret (af hvem forøvrigt?) til at bekæmpe den påståede "etablerede, borgerlige fløj inden for folkekirken". Mine motiver er kun - og det håber jeg fremgår af nærværende skriverier - at forsøge at finde ud af, hvad kirkemusik er/kan være/burde være. Gode anvisninger giver Laub for kirkemusikken, men jeg mener, at der kan skabes en anden og mere levedygtig kirkemusik på Laubs anvisninger om forholdet ord/tone, end vi er blevet præsenteret for indtil nu. For "ingen kunstarter - heller ikke kirkemusikken - kan leve med rigoristiske, utålelige og for dagen i dag uholdbare historiske forbilleder uden at blive uinteressant eller sygne hen. Den skal hvile på et traditionsbevidst grundlag - og det er noget andet. Kirkemusikken må - og kan - forny og udvikle sine udtryksformer *uden* at hovedsigtet tabes".

Hvad der savnes i den ortodokse laubianisme er kort sagt:

a) et nuanceret syn på musikhistorien,
b) en erkendelse af kunstens betydning i kirkelig sammenhæng - en kunst, som kun har gyldighed og livskraft i ubrydelig samhørighed med evangeliet.

I HM 1979 s. 108f. efterlyste jeg bedre oplysninger om hymnen Pange, lingua, gloriosi i svensk, norsk og dansk oversættelse. Redaktionen har med tak modtaget nedenstående bidrag, som på flere punkter reviderer og supplerer den hidtidige viden. Da det tilsendte var uden noteapparat, har jeg selv påtaget mig udarbejdelsen af et sådant.

J.L.

PANGE LINGUA GLORIOSI OCH DESS SVENSKA ÖVERSÄTTNINGAR.

AV ALF JOHANSSON

Den vackra latinska hymnen Pange, lingua, gloriosi [1], skriven Venantius Fortunatus [2] och som vanligen användes i den katolska matutinen, morgongudstjänsten, är en av de hymner som överlevde reformationen och som man därför gärna ville ha på folkets språk. När den först översattes till svenska är inte med säkerhet känt [3].

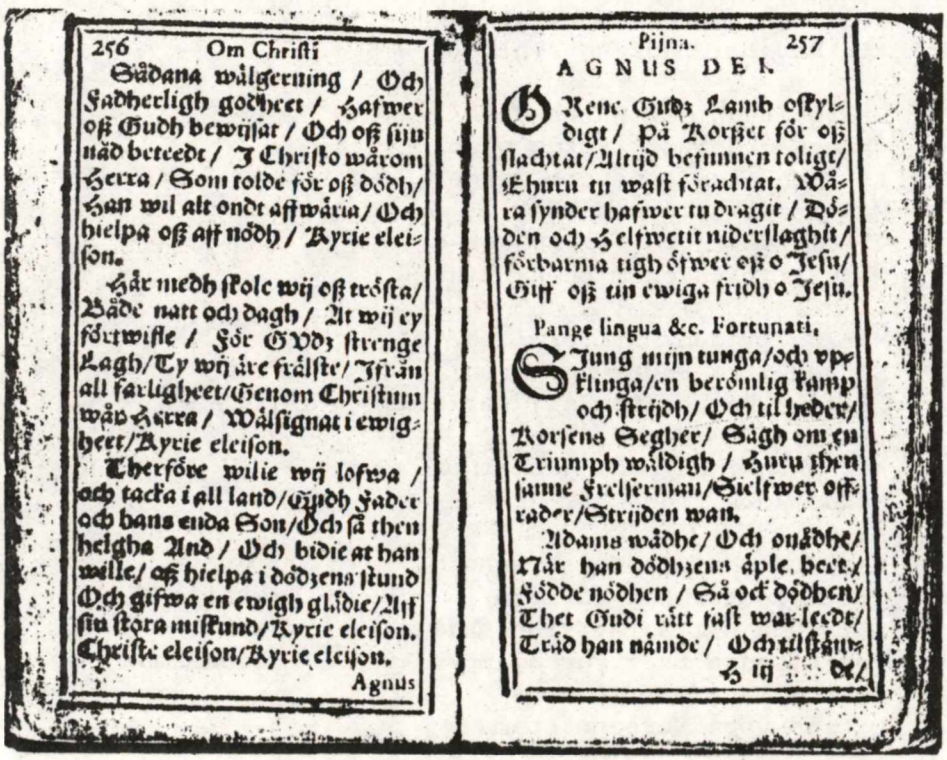

256 Om Christi

Sådana wälgerning / Och Fadherligh godheet / Hafwer oß Gudh bewijsat / Och oß sijn nåd beteedt / I Christo wårom Herra / Som tolde för oß dödh / Han wil alt ondt affwäria / Och hielpa oß aff nödh / Kyrie eleison.

Här medh skole wij oß trösta / Både natt och dagh / At wij ey förtwifle / För GVdz strenge Lagh / Ty wij äre frälste / Ifrån all farligheet / Genom Christum wår Herra / Wälsignat i ewigheet / Kyrie eleison.

Therföre wilie wij lofwa / och tacka i all land / Gudh Fader och hans enda Son / Och så then helgha And / Och bidie at han wille / oß hielpa i dödzens stund Och gifwa en ewigh glädie / Aff sin stora miskund / Kyrie eleison. Christe eleison / Kyrie eleison.

Agnus

Pijna. 257

AGNUS DEI.

GRene Gudz Lamb oskyldigt / På Korßet för oß slachtat / Altijd befunnen toligt / Ehuru tu wast förachtat. Wåra synder hafwer tu dragit / Döden och Helfwetit niderslaghit / förbarma tigh öfwer oß o Jesu / Giff oß tin ewiga fridh o Jesu.

Pange lingua &c. Fortunati.

SJung mijn tunga / och vpklinga / en berömlig kamp och strijdh / Och til heder / Korsens Segher / Sägh om en Triumph wäldigh / Huru then sanne Frelserman / Sielfwer offrader / Strijden wan.

Adams wådhe / Och onådhe / När han dödhzens åple beet / Födde nödhen / Så ock dödhen / Thet Gudi rätt fast war leedt / Träd han nämde / Och tilstämde /

H iij

En liten Psalmbok, Stockholm 1642 med Pange lingua oversættelsen "SJung mijn tunga, och vpklinga".

Vad som är visst är, att den finnes i tryck i den av Sigfried Aronus Forsius 1614 utgivna "Andelige Psalmer och Wijsor" [4]. Möjligen kan den finnas tidigare i tryck, kanske i "En liten Psalmbok" 1608, ja, J.W. Beckman förmodar, att det även torde finnas tryck från slutet av 1500-talet [5].

Den typ av psalmböcker, som "Andelige Psalmer och Wijsor" representerar är en mindre psalmbok [6], till skillnad från en större upplaga, som vanligen användes i kyrkorna. Denna typ av psalmböcker utgavs i många upplagor under 1600-talet, och vi skall här återge psalmen, sådan den förefinnes i en psalmbok tryckt i Stockholm hos Ignatius Meurer 1642 [7].

Pange lingua &c. Fortunati.

Om Christi pijno.[8]

SJung mijn tunga/och vpklinga
en berömlig kamp och strijdh/
Och til heder/Korsens Segher/
Sägh om en Triumph wäldigh/
Huru then sanne Frelserman/ Frelsermannen/
Sjelfwer offrader/Strijden wan.

Adams wådhe/Och onådhe/
När han dödhzens äple beet/
Födde nödhen/Så ock dödhen/
Thet Gudi rätt fast war leedt/
Träd han nämde/Och tilstämde/
Att betala Trädzens fehl.

Saligheeten och Rättheeten/
Thenna ordning kraffde wist/
At then arge Konsters marge
Mästare/skulle med list
öfwerwinnas/Och förbindas/
Medh lijk läkedom then brist.

När nu tijden/War förliden/
Sändes ifrå Fadhrens Thron/ ifrån
Sielfwe Herren/Som all werlden
skapade (Gudz enda Son)
Aff en qwinna/Mond hon finna han
Mandom/och födes här nedh.

Här förlede/Och förskredhe/
Trettyio try åhr försann/ Trettije
När medh wilia/Lät sigh skilia/ /leet
Frå hiorden thet Påskalamb/ Påschalamb/
Thet allena/Offret rena/
Offras vppå Korsens stam.

Hugg och swedha Mond han lijdha/	
Spott/spijkar och spiut försan/	
Bittran Galla/För oss alla/	
Dricka medh äticko bland	ätickio
Och medh bloden/Watufloden/	
vthflöt/rensar synder all.	rensa syndē al.
O tu helige Kors/och degeligt/	O tu helga kors/ och deghligt/
Thet ädleste trädh til är/	
I hwad Lunder/Man slijkt finner/	
Medh Löff/Blomster/som thet är/	
Thet Trädh blöta/Spijkar söta	
Och sööt börda på sigh bär.	
Tu trä sköna/Bögh tijn grenar/	
Aflägg tin förra stygheet/	styffheet/
Sänck tigh neder/Moot tijn seder/	Länck
Och räck oss hans Krop här ned/	
Som tu drager/Och gör swager/	
En högh Konung och Gudz Son.	
Tu wast wärdigh/Och affärdigh/	
Allena all Werldzens wärd/	
På tigh bära/Och beskära/	
En hampn then Skipbrottna werld/	
Hwilken twagit Och heemdragit/	
Hafwer Lambsens blodh så skär.	
Prijs och ähra/Altijdh wara/	ähre/altijdh ware/
Gudhi then Alzmächtighe/	
Som i hans Sone/I sin throne/	sampt hans Sone/i tin Throne/
Och them helga Anda medh	
Hwilkom ware prijs och ähre/	
Frå nu och i ewigheet.	

Nästa gång sången förekommer i svenskt tryck är i "Een lijten Psalm-Book" tryckt i Stockholm hos Henrich Keyser 1648, som bifogats första upplagan på svenska av Johan Arndts Paradis-Lustgård [9]. Sången är här alldeles lika frånsett något olika stavning. Dessutom skiljer det på ett ord i andra strofens andra rad, där det i 1648 års upplaga står: "När han Ordsens Äple beet". Detta torde dock vara ett feltryck, då det inte ger någon mening.

I de psalmböcker, som användes i kyrkorna, förekommer sången inte. Jag har kontrollerat förekomsten i "Enchiridion Eller then Swenska Psalmboken.. Aff M. Petro Joh. Rudbeckio N". Västerås 1627 och "Then Swenska Upsala Psalmboken, 1645" men där finns sången inte med.

Psalmböcker av typen "En lijten Psalm-Book" bifogades ofta de på 1600-talet vanliga s.k. manualerna, som voro andaktsböcker, mest

avsedda för husandakten. De bestodo av en massa olika delar såsom kalendarium, bibeldelar, huvudsakligen från gamla testamentet och apokryferna samt böner och så den nämnda psalmboken. I de manualen som jag har i mina samlingar finns den aktuella sången alltid med. Sålunda har jag kontrollerat "Thetta Nya Manuale, innehåller XXI Böcker och Stycker" Stockholm, Henrich Keyser 1655; "Itt nytt Swenskt Manuale, Medh 8o. härlige .. Böcker.." Stockholm. Hendrich Keyser, 1679; "Manuale Sveticum, Innehåller 6o Böcker." Stockholm Henrich Keyser 1691. I samtliga förekommer sången, i stort sett oförändrad [1o)].

År 1688 tryckte Henrich Keyser i Amsterdam en bibel på svenska och häri bifogade han i slutet "En nyttig Psalm-Book". Även här förekommer sången med samma lydelse som i de övriga 16oo-talstrycken [1o)].

I den psalmbok som Jesper Swedberg utgav 1694, förekommer som nr 187 psalmen i en ny översättning eller möjligen bearbetning och som har följande lydelse:

187.

1. VP min tunga/och lofsjunga/
En berömlig kamp och strid/
Som sig hände/när Gud sände/
Oss til hjelp sin Son här nid.
Hwilken wärfde/At wi ärfde/
Seger och en ewig frid.

2. Ormen rådde/och förmådde/
Eva til olydighet.
På thet oråd följde onåd/
När hon dödsens äple bet:
Tå war brutit/och beslutit/
Döden dö i ewighet.

3. Nu at wisa straff och lisa/
Och Gudz miskund; war förwist/
Vtaf nöden/At med döden/
Eve brott och ormsens list/
Skulle straffas/och förskaffas/
Läkedom emot then brist.

4. När tå tiden/war förliden/
Som af Gud besluten war;
Stiger Sonen vtaf thronen/
Af en jungfru mandom tar:
Blir wår broder/jungfrun moder/
Som propheten talat har.

5. När förledne och framskredne
Woro try och trettije åhr;
Lät han skilia sig med wilia/
Som ett lamb ifrån sin får.
Måste lida/spott och qwida:
Willig til sin pino går.

6. Törnekröntes/at här röntes/
Mehr än mennskligt tolamod/
Ah besinna! Han lät rinna
För wår synd sitt dyra blod:
Hwilken renar/och förenar
Oss med Gud i dopsens flod.

7. Han hudflängdes/och vphängdes/
Vppå krossens trä och stamm;
Han är worden här på jorden/
Ett oskyldigt Påskalamb:
Han har dragit/från oss tagit/
Syndsens byrdo/last och skam.

8. När fullbordat alt war wordet/
Han sin anda sidst vpgaf.
Togs strax neder; och med heder/
Lades vti Josephs graf.
Fadrens ifwer blidkat blifwer;
Dödsens boijor lösas af.

9. Efter skriften/vtaf griften
Stod han vp och seger want;
Ther med fälde Satans wälde/
Then med mörcksens kiädior bandt.
Oss förlänte Testamente
Til sin kiärleks wissa pant.

10. Satan fängslas och nu ängslas:
Syndsens wåld och dödsens macht
Är platt wunnen och förswunnen/
Helwtis port är nu förstörd.
Nu är helat hwad har felat/
Fadrens nåd är återförd.

11. Ty lofsiunge gamle/vnge/
Fadren i sin härlighet;
Och hembäre tack och ähre/
Sonen för hans kiärlighet:
Samt then sanne Helge Ande/
Nu och i all ewighet.

Det var länge okänt vem som bearbetat den gamla psalmen men då kamreren vid Stora Sjötullen i Stockholm, Gustaf Ollon, avlidit den 2o/6 17o4 fanns bland hans efterlämnade papper originalmanuskripten till flera psalmer i den Swedbergska psalmboken och däribland även denna [10a]. Ollon var född i Östergötland 1646 och var alltså vid sin död 59 år.

Sedan den Swedbergske psalmboken indragits och blivit förbjuden att använda, intogs psalmen oförändrad i 1695 års slutgiltiga psalmbok och den fick där nr 157

Genom den insats i det religiösa livet, som gjordes av den från Tyskland inkommande herrnhutismen, framträdde många nya sångförfattare och sångerna spridos till en början genom handskrifter. Dessa handskrifter sammenfördes sedan till tvenne samlingar med namnet "Sions Sånger" som kommo ut i tryck 1743 och 1745. En samlad upplaga kom ut i Stockholm 1748. I denna upplaga finner vi följande sång [11], som har ett visst samband med den i det föregående skildrade psalmen.

96.

Om JESU Upståndelse.
Mel. Up min tunga etc.

1. FRögd i högden! Så at frögden
Genljud ger i werlden all.
Låf på jorden! Jubel-orden
Få i himlen åter-skall.
Frögdens djuren, Och naturen!
Wi ä'(sic) frälste från wårt fall.

2. Si, wår borgen, Som i sorgen
För wår skuld är blifwen död,
Är upstånden Och har wånden
Bytt i frögd til öfwerflöd.
Han har wunnit, Målet hunnit,
At oss hjelpa ur wår nöd.

3. Thet bekräftar, Dödsens käftar
Wara sönderrifna wist:
Wreden stillad: Och at gillad
Wår försoning är, och sidst,
At al skulden Fult är gulden;
Ty upstånden är wår Christ.

4. Uti nöden, Genom döden
Geck han med bewäpnad hand;
Ther han mötte Och nedstötte
Fienden i eget land.
Sjelfwa satan, Lewiathan
Med sin hähr han satt i band.

5. Saul slog tusend; Men mång' tusend'
Sinom tusend' Dawid slog.
Prisom magten. Skådom prakten,
Hwar med han til fånga tog
Förstadömen Ach! berömmen
Hielten wår, som nu upstod!

6. Låfwer! priser! Seger-wisor
Siungom; ty wår Frälsare
Nu har skaffat Bort alt straffet,
Dom, och al förbannelse.
Nu tilgiften (När handskriften
Han tog bort,) oss GUD wil ge.

7. Friden wunnen, Nåden funnen,
Lifwet skänkt, och anden wärfd.
Heligheten, Saligheten
Och rättferdigheten ärf'd.
Färdig skruden, Köpt är bruden,
Som i synden war fördärf'd.

8. Oss tå skyndom, At ur synden
Upstå och ur fängslet gå;
Ja, oss glädom och nedträdom
Them oss förr lad' oket på.
Låt på stunden Från afgrunden,
Köpte bröder, os upstå.

9. Sjunger Psalmer, Bärer Palmer
Wårom GUDi Jehowah,
Som nu äger Herlig seger
Öfwer wäldigheterna.
Draken krossat, Os förlossat
Har han ju, Hallelujah!

lo. HERre störste! Lifsens förste!
Tu upståndne JEsu kär!
Seger hjelte! Som nedfälte
Dödsens, satans helftis hähr,
Hela werlden För wälfärden,
Tig et ewigt låf hembär.

På grund av felnumrering i sångboken, skall sången egentligen ha nr 97. Den är författad av kammarskrivaren i kungl. kammarrevisionen Johan Kahl, som var född i Visby 1721 och som omkom genom drunkning vid Sandhamn i Stockholms skärgård 1746. Kahl var medlem av Bröderförsamlingen i Stockholm [12].

I samband med revisionen av 1695 års psalmbok, som pågick i många år i slutet av 17oo-talet och i början av 18oo-talet, utkom många privata psalmboksförslag. Sålunda utgav prosten och teol. doktorn Olof Linderholm år 18o4 "Försök till Förbättring av Den Swenska Psalm-Boken" där han under nr 157, alltså samma nummer som i 1695, har en bearbetning av vår psalm.

1. Upp min tunga, Upp att sjunga
Om en märklig kamp och strid:
Hwilken hände, när Gud sände
Hjelten ned på lofwad tid:
Som förhwärfde, Att wi ärfde
Seger och en ewig frid.....

11. Pris och ära Will jag bära,
Fader dig, som såg min nöd:
Lydnad gifwa, Trogen blifwa,
Jesu, dig i lif och död:
Och dig dyrka För din styrka,
Helge Ande, du mitt stöd.

Även den officiella psalmbokskommitén kom med sitt "Förslag till förbättrade Kyrko-Sånger" 1814, och även här hade psalmen fått plats som nr. 157.

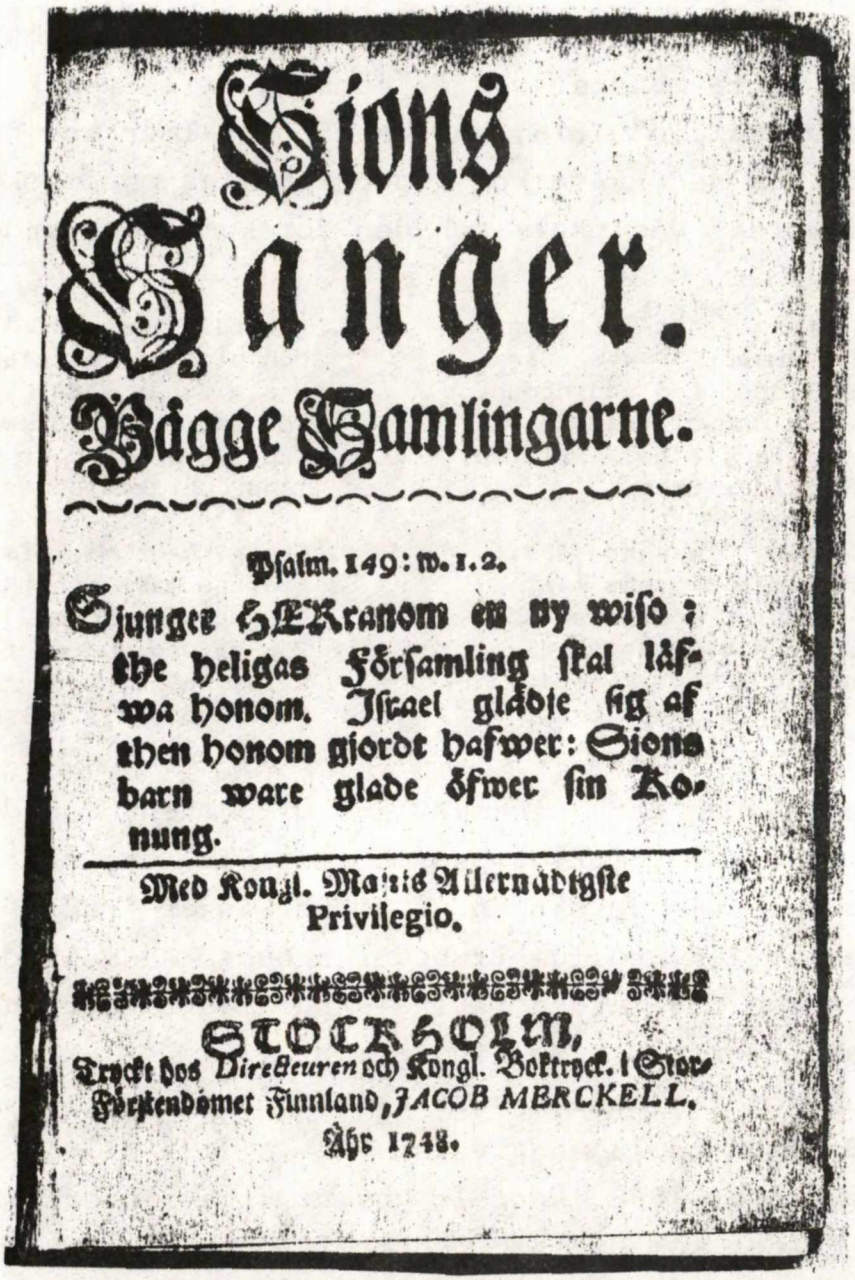

Sions
Sanger.
Bägge Samlingarne.

Psalm. 149: w. 1. 2.

Sjunger HERranom en ny wiso; ehe heligas Församling skal läfwa honom. Israel gläds sig af then honom gjordt hafwer: Sions barn ware glade öfwer sin Konung.

Med Kongl. Majtts Allernådigste Privilegio.

STOCKHOLM,
Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktryck. i Stor-Förstendömet Finnland, JACOB MERCKELL.
Åhr 1748.

Den herrnhutiske samling Sions Sanger, Stockholm 1748 med Johan Kahls oversættelse af Pange lingua. Kahls oversættelse var dog med allerede i en samling 1745.

(1) Upp, min tunga, Att lofsjunga
Hjelten, som till oss steg ned,
Som afvände Vårt elände
Då för oss han döden led,
Och förvärfde, Att vi ärfde
Seger och en evig fred .....

(11) Gamla, unga, Må lofsjunga
Fadrens makt och herrlighet;
Må hembära Sonen ära
För så stor barmhertighet;
Prisa Anden, Som vid handen
Förer oss till salighet.

Hittills hade uppställningen i den gamla psalmboken av 1695 fått stå som mönster både till privata och officiella förslag. Sålunda följde man strängt de olika ämnesområdena och även antalet psalmer,

413. När sedan J.O. Wallin ensam övertog psalmboksarbetet, ändrade han radikalt detta mönster och i "Förslag till Svensk Psalmbok, utgifvet af J.O. Wallin" 1816, har han 5oo psalmer och har en ämnesuppställning som sedan återkom i den slutliga psalmboken 1819. Han har även förkortat vår psalm och den förekommer nu under nr 116.

(1) Upp, min tunga! Att lofsjunga
Hjelten, som på korsets stam
För oss blödde, Led och dödde,
Som ett menlöst offerlam;
Han ur griften, Efter Skriften,
Nu i ära träder fram.

2. Han fullgjorde hvad vi borde,
Och blef vår rättfärdighet.
Han afvende Vårt elände
För båd' tid och ewighet.
Han förvärfde, Att wi ärfde
Ljus och frid och salighet.

3. Wi förlossas, Orman krossas;
Afgrundens och dödsens makt
Nu är bunden: Från den stunden
Allt är Sonen underlagdt.
Nu är heladt, hvad vi felat;
Och Guds nåd i ljuset bragt.

4. Gamla, unga Må lofsjunga
Fadrens makt och herrlighet,
Och hembära Sonen ära
För så stor barmhertighet;
Prisa Anden, Som vid handen
Förer oss till salighet.
(Aqvinus. Ollon.)[12a)]

Härmed hade psalmen fått sin slutliga utformning och den infördes oförandrad i den slutgiltiga psalmboken 1819, under nr 1o6.

Den tidigare omnämnda sången ur Sions Sånger "Fröjd i höjden"[13)] observerades av den andlige trubaduren Oscar Ahnfelt och han lät omarbeta den och tog in den i sina "Andeliga Sånger" häftet 8, som enligt Oscar Lövgren och Malling kom ut 1864 [14)]. Mitt exemplar av detta häfte, som jag ansett vara originalupplagan, då den inte är försedd med någon upplageangivelse, som eljest alltid förekommer, bär dock tryckåret 1866. Ahnfelt gav ut sina sånger i häften, varvid första häftet kom ut 185o och tolfte och sista häftet 1877, alltså under en tidrymd av 27 år. Den världsberömda sångerskan Jenny Lind bistod Ahnfelt med penningar, som möjliggjorde utgivningen av sångerna och som tack härför tillägnade han henne musikupplagan av sångerna, vars första häfte också kom ut 185o. Som nr 1o9 i åttonde häftet förekommer den bearbetade sången "Fröjd i höjden".

1o9.

Påsksång.

1.

Fröjd i höjden, Så att fröjden
Genljud ger i werlden all!
Lof och ära, Fjerran, nära,
Nu kring jorden höras skall!
Fröjdes djuren, All naturen!
Botadt är nu Adams fall.

2.

Jesus lefwer, Jesus lefwer,
Han, som för wår synd war död.
Han har wunnit, Seger funnit
Och oss frälst ur all wår nöd;
Ormen krossat, Oss förlossat,
Släckt för ewigt qwalens glöd.

3.

Hela skulden Fullt är gulden,
Ty uppstånden Jesus är;
Wreden stillad, Lösen gillad
Af wår Gud och Fader kär;
Döden dräpen, Satan häpen,
Att hans wälde stäcktes här.

4.

Segerhjelten Wunnit fälten,
Der Han stred med wäldig hand;
Ty han mötte Och nedstötte
Fienden i eget land.
Sjelfwa satan, Leviathan,
Med dess här Han satt i band.

5.

Ewig seger Jag nu eger
O min Frälsare, i Dig!
Du har wunnit, Du har funnit
Full rättfärdighet åt mig
I den skruden Wågar bruden
Nu för Fadren wisa sig.

6.

Må wi alla Då nedfalla
Inför dig, wår Borgesman,
Dig hembära Pris och ära
För den seger, Du oss wann!
Lös hwar tunga, Att lofsjunga
Dig, som ensam frälsa kan!

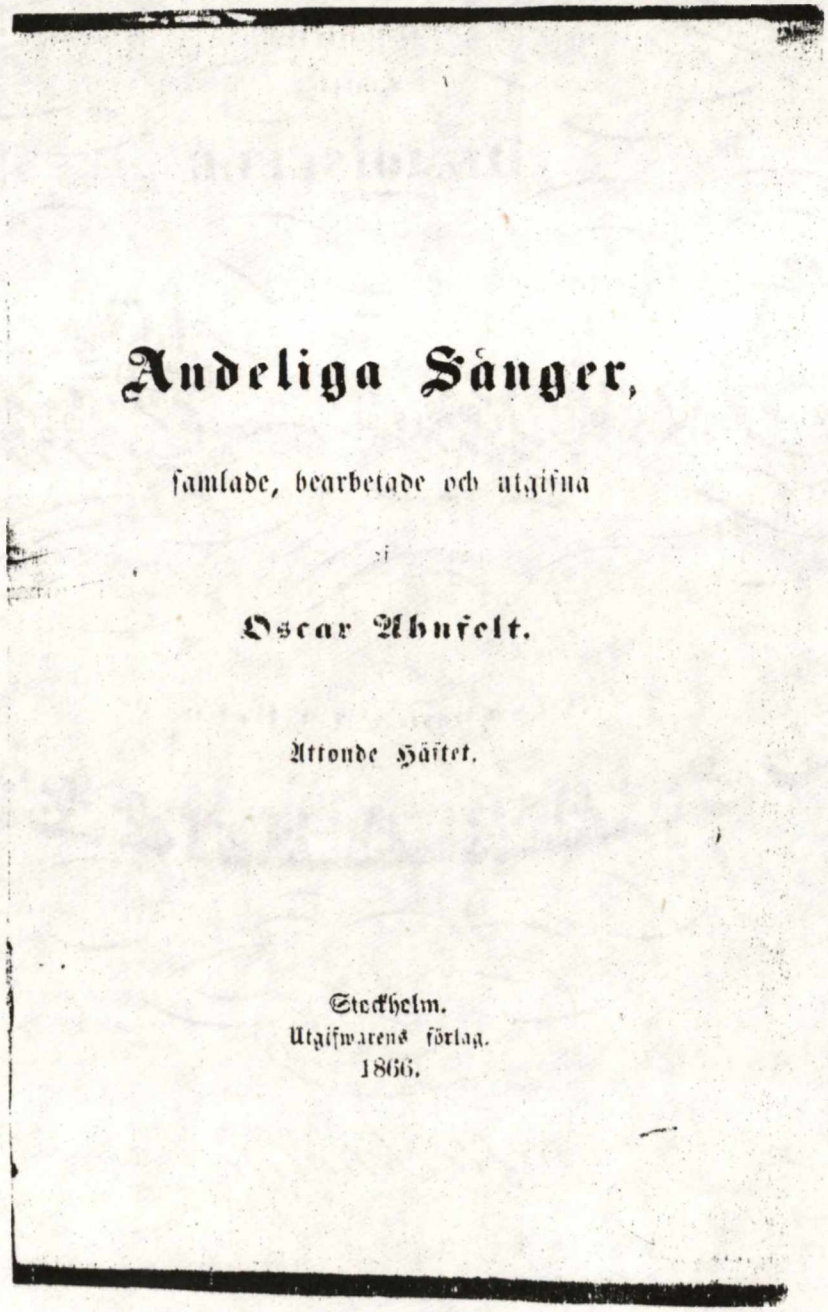

Andeliga Sånger,

samlade, bearbetade och utgifna

af

Oscar Ahnfelt.

Åttonde Häftet.

Stockholm.
Utgifwarens förlag.
1866.

Er dette 1866-tryk 1. udgaven af Ahnfelts 8. hæfte? Eller har litteraturen ret i at regne med et 1864-tryk?

ANDELIGA SÅNGER

med accompagnement af

Pianoforte eller Guitarre,

componerade

samt

DEMOISELLE

Jenny Lind

vördsammast tillegnade

af

OSCAR AHNFELT.

Pr. 32 sk. B:co

Texten complet

Stockholm

Vem som utfört bearbetningen är inte bekant. Möjligen kan man gissa på Lina Sandell [15], som vid denna tid försåg Ahnfelt med många sånger och som författat över hälften av de 2oo sånger som samlingen består av.

Ahnfelts sånger översattes till norska 1858 av hans brordotter Emilia Ahnfelt-Laurin, som i Skien utgav häften 1 till 4. Översättningen fortsattes därefter av den norske prästen Christian Sigismund Dick, som dels bearbetade den av Emilie Ahnfelt-Laurin utförda översättningen och som fortsatte utgivningen. I Dicks utgåva förekommer hans mest kända och lyckade översättning, nämligen av sången nr lo9 "Fröjd i Höjden". Denna översättning, som tydligen utförts 1867, har följande lydelse str. 1 i det senaste av mig kända trycket, nämligen i "Sångboken Syng for Herren" Oslo/Bergen 1973.

Frydetonen går mot tronen
Gjenlyd giver himlens hall:
Lov og aere Herren vaere,
Fjernt og naer han prises skal!
Alt det skapte, men fortapte
Kan nå reises fra sitt fall.

Som avslutning på denna översikt skall vi återge en översättning av Venantius Fortunatus' latinska hymn som 1899 publicerades av lektorn, sedermera professorn vid universitetet i Dorpat Johan Bergman [16].

Passionshymn.

Sjung, min tunga, hjältebragden, sjung den ärofulla strid,
sjung vid korsets segertecken och triumfens ära sprid,
sjung, hur han, som frälste världen, offrad vann för evig tid!

Öfver Adams brott bedröfvad släktets smärta kände han:
hur af trädets frukt besmittadt det i dödens natt försvann.
Han, som trädet då förbannat, skulle lösa trädets bann.

Denna väg till räddning kräfde nådens ordning undersam:
månggestaltade förförarns konst med konst blef bragt på skam,
läkdom bragt från samme källa, där det onda vällde fram.

När i seklernas fullbordan rätta tiden kommen var,
sändes från Gud faders boning han, som världen skapat har:
honom heligt jungfrusköte, vorden kött, till världen bar.

Ahnfelt tilegnede den verdensberømte sangerinde Jenny Lind musikudgaven til samlingerne. Jenny Linds navn står på titelbladet.

Nyfödt gudabarnet kvider, gömdt i krubbans trånga vrå,
när dess jungfrumoder arma vecklar in på hö och strå,
bundna fast i lindors fängsel, händer, ben och fötter små.

Lustrer sex förrunnit hade, dagen sjönk emot sitt fall,
utan tvekan - så var stadgadt - drack han smärtekalken all,
som ett lam till slaktning ledes, han på korset blöda skall.

Där är ättikdryck och galla, där är spikar, där af spjut
genomborras vek lekamen, blod och vatten flöda ut:
flod, som signande skall flöda, aldrig tömd, till världens slut.

Kors, du helga träd, du höga, ädlaste uppå vår jord,
sådan telning ingenstädes är i jordens skogar spord,
ljufva stam med ljufva spikar, för den ljufsta börda gjord!

Sänk de höjda grenar, böjda, lös i dig hvad stelnadt är,
mjukne all den hårda stelhet, som naturens art beskär,
att den höge konungs lemmar du på veknadt läger bär.

Världens bästa frukt att bära du har ensam funnits värd,
du ett styre är till hamnen för en stormkringdrifven värld,
helga träd, af blodet färgadt från din dyra offergärd.

NOTER ved Jens Lyster

1. Aftrykt t.eks. i Ph. Wackernagel: Das deutsche Kirchenlied bd.I, Leipzig 1864, nr.78 og nr.626f. J.W. Beckmann: Den Nya Swenska Psalmboken, Stockholm 1845, s.296f. her med incipit "Crux fidelis inter omnes". A. Malling: Dansk Salmehistorie bd.I, Kbh. 1962, s.448f. (og suppl. i bd.V s.342) aftrykker teksten efter G.M. Dreves & Clemens Blume: Ein Jahrtausend Lateinischer Hymnendichtung, Leipzig 19o9, bd.I s.37

2. Om Fortunatus kort i Jørgen Pedersens væsentlige afhandling "Den latinske hymne i tusinde år. Et essay til indføring", 2.del, HM 1979 s.42. Lars Aanestad i "Kristen sang og musik" bd.I, Oslo 1962, sp.686, nævner, at traditionen daterer Pange, lingua etc. til 19. november 569.

3. Iflg. Beckman s.3oo findes oversættelsen "Nv wil iagh beskrifwa försann" i 11 strofer i Laurentius Jonae Gestritius' "Några psalmer, andelige wijsor och lofsonger", udgivet posthumt i 1619. Iflg. fortalen blev bogens mange nye tekster til i 159oerne. Gestritius døde i 1597. Indgående om denne forfatter i Esbjörn Belfrage: "Laurentius Jonae Gestritius' Psalmer, andelige visor och lovsånger" s.255-271 i Diktaren och hans formvärld. Lundastudier i litteraturvetenskap tillägnade Staffan Björck och Carl Fehrman, Allhelms Förlag, Malmö.

4. Denne oversættelse, "Siung mijn tunga, Och vpklinga", der altså er en anden end Gestritius' bliver uden nogen begrundelse tillagt Forsius af Malling, bd.I s.449. Det eneste, vi véd, er, at tekstens ældste, bevarede forekomst er i en udgave af En liten Psalmbok, som nu kun kendes i et unikt, men stærkt defekt eksemplar på Kung.Bibl.Stockholm og som efter sine gennemgående sideoverskrifter i litteraturen går under navnet "Andelige Psalmer och Wijsor". Manglen af såvel titelblad som kolofon gør trykket udateret og navnløst. Om datering og om salmebogens rette navn se Erik Eriksson: "Kring några nyfunna svenska 16oo-talstryck", Nord.Tidsskrift f. Bok- och Biblioteksväsen (forkortet: NTBB) 1972, s.131-134,

og Jens Lyster: "En liten Psalmbok - en svensk 16oo-talstradition", HM 1974, s.157ff. og HM 1975, s.114ff. Endnu senere har Erik Eriksson skrevet om En liten Psalmbok i "Några nyfunna äldre svenska tryck som bl.a. justerar den svenska psalmbokshistorien", NTBB årg. 62-63, 1975-76, s.81-91, og Allan Arvastson: "Ett halvt sekel av svensk psalmhistoria i ny belysning", Svenskt Teol. Kvartalsskrift 3/1978 s.135-137

5. Beckmans formodning, s.3oo, går på, om Gestritius' oversættelse af Pange, lingua mon allerede var med i en af denne forfatter selv udgiven samling "Några andelighe wijsor och loffsonger", Stockholm 1591. Det skulle være let nok at afkræfte eller bekræfte. Jeg har truffet den pågældende samling på Kung.Bibl., hvor den har katalogsignum $\frac{\text{F 17oo.}}{\text{19o5}}$

E.Liedgren i Svensk Psalm och andlig vise, Uppsala 1926, s.2o9f. fremsætter i forbindelse med omtale af Kong Johans Articuli de celebranda missa, 1574 en formodning om, at den af Forsius udgivne oversættelse kan være blevet til allerede i 157oerne. Liedgren har imidlertid ingen kendsgerninger at hænge denne løse formodning op på.

6. Titelen på den tidligst kendte udgave, trykt i Rostock 16o2, er "Een liten Psalmbook/Ther vthinnan någhra Andelighe wijsor och sköna Psalmer/ sampt Christelighe Böner/ äre vthwaldhe och insatt". Se nærmere HM 1974, s.16of.

7. Denne udgave af En liten Psalmbok er for nylig dukket op i privateje og er ved nærværende artikels forfatter Alf Johanssons mellemkomst gjort tilgængelig for og beskrevet af Erik Eriksson i "Ännu en upplaga av En liten psalmbok", HM 1976 s.44f. og samme forf. i NTBB 1975-76 s.89f. Det forekommer mig af interesse at kunne fremlægge teksten fra 1642-trykket, dels for at præsentere dette nye fund med et teksteksempel, dels fordi jeg betragter 1614-trykket som et uselvstændigt eftertryk af den tabte 16o8-udgave, hvilket måske fratager S.A. Forsius ansvaret for det sikkert i Lybeck trykte 1614-oplag, se Erik Eriksson NTBB 1972, s.133. 1614-oplaget er kun interessant ved tilfældigvis at være vor bedste kilde til viden om den af S.A. Forsius redigerede 16o8-udgaves indhold. I HM 1975, s.116 har jeg fremlagt indicier for, at 1614-trykket *ikke* kan være forlæg for En liten Psalmbok 1626 og konkluderer, at den tabte 16o8-udgave bliver det eneste mulige forlæg for 1626-udgaven. Erik Eriksson, der i NTBB 1975-1976 s.84 opererer med en interessant tanke om en regelmæssig udgivelse af En liten Psalmbok i intervaller på seks år, imødegår denne konklusion ved at gætte på et oplag af salmebogen i året 162o og betragter da dette oplag som det direkte forlæg for 1626-trykket. Idet jeg gerne indoptager denne teori i mit eget anliggende (som er at frakende 1614-trykket originalitet og banebrydende betydning) nyformulerer jeg mit spørgsmål til: hvor finder vi det direkte forlæg for 162o-udgaven? Og svarer forbliver: ikke 1614-trykket, men det autentiske af Forsius selv udgivne 16o8-tryk blev udgangspunkt for og levede videre i den flg. En liten Psalmbok-tradition 162o, 1626 etc.etc.

8. Trods det, der er sagt i note 7, er teksten i 1614-trykket naturligvis ikke uinteressant. Derfor har jeg til højre for 1642-teksten anført visse karakteristiske varianter i 1614-oplaget. Således er der i 1614 i overskriften denne oplysning om salmens placering i dogmatikken/kirkeåret, som i 1642 er gledet ud. Med rette, eftersom det afsnit, hvori salmen indgår, netop hedder "Om Christi Pina"

9. En registrering af denne salmebogs indhold og et forsøg på at placere den i traditionen gives i HM 1976 s.38-41

lo. Fra Manualet 1655 (forkortet 55), Manualet 1679 (fork.79) og En nyttig Psalm-Book 1688 (fork.88) noteres flg. varianter i forhold til den aftrykte 1642-tekst:
Str.1,5f: Frälsermanne/ sielff - alle. Str.4,2: sändes ifrån Gudz thron/ - 55,

79. Str.4,5: han - alle. Str.5,4: Ifrån - 79. Str.5,6: offrades - 55, 79 (Offrades på - 88). Str.7,1: heligt/korss och deyligt - alle. Str.8,3: länck - alle. Str.9,2: Werdzens Wäg/ - 88. Str. 1o,3: sampt hans Sone/ i tin Throne/ - alle. Str. 1o,4: Och then - 79, 88. Str. 1o,6: ifrån nu - 88.

1oa. Det indtryk får man ved at læse E.Liedgren op.cit.s.3o4f. Går man imidlertid til selve kilden, Olaus O. Plantins Dissertationes historico-philologicae PERI HYMNOPOIÅN, Upsaliæ 1728 og 173o, er sagen mere differentieret. Så er det kun manuskriptet til fire salmer, der findes bevaret hos Ollons arvinger: "Hunc constat Auct. esse. n:o 261.268.299.3oo. ex MSS adhuc apud hæredes ejus residuis" (2.del s.8o). Nr. 157 "Up min tunga" figurerer ikke i denne række. Derfor må Plantin ad andre veje - og hvilke vides ikke - have skaffet sig sin viden om, at det er Ollon, der udmærket har forbedret den nævnte salme: "G. Ollon egregie emendavit".

11. Sangen findes dog allerede i 1745-samlingen, iflg. Oscar Lövgren: Psalm- och sånglexicon, Stockholm 1964 sp.335

12. Karin Dovring: Striden kring Sions sånger och närstående sångsamlingar. En idé- och lärdomshistorisk studie. Lund 1951 s.196f.

12a. At Thomas Aqvineren skulle have digtet Pange lingua er en vildledende oplysning, som Wallin ukritisk har overtaget fra 17oo-tallets hymnologiske tradition i Sverige og som iflg. Beckman s.298 kan spores tilbage til L. Högmarcks problematiske Psalmopoegraphia, Stockholm 1736.

13. Dette led i traditionen - altså Johan Kahls oversættelse 1745 - kendes ikke af Malling. Malling har næppe ret, s.45o, i, at Ollons tekst stadig skimtes i ordvalget i Ahnfelts version og at sidstnævnte derfor kan betragtes som "et nyt skud på den gamle stamme". Kahls oversættelse betegner et traditionsbrud.

14. Lövgren sp.335. Malling s.45o. Malling synes ikke selv at have set noget 1864-oplag af det 8. hæfte og nævner ejheller, hvorfra han har sin viden om et sådant oplag. Også Lars Aanestad sp.686 nævner året 1864 i forbindelse med udgivelsen af hæfte 8.

15. Aanestad sp.686 gætter på Oscar Ahnfelt selv.

16. Johan Bergman: Ur medeltidens poesi. Ett urval ur medeltidens latinska lyrik i svensk tolkning jämte därtill hörande literaturhistoriska studier, Stockholm 1899, s.21ff. Her er også aftrykt den latinske tekst.

Af nyere *danske* oversættelser nævner Jørgen Pedersen i HM 1979 s.42 Johannes Jørgensens smukke og troværdige gengivelse af hymnen: "Pris, min Tunge, Laurbærkransen, vunden i den største Strid", der er optaget i såvel messebogen som i Dansk Tidebog "Den danske Tidegærd", Fredericia 1971, s.241 og 245. Johs. Jørgensen har iflg. Malling V,342 fulgt en forkortet og lidt ændret tekst fra Breviarium Romanum.

ANMELDELSER

JOHANNE BRANDT NIELSEN: MARIAVISER.

Udsendt som privattryk hos Poul Kristensen, Herning 1979. 38 sider. Ekspedition: Michael Brandt Nielsen, Borups Allé 249 E, 2400 København N. Pris kr. 40,00.

Når forfattere udsender bøger som manuskript eller privattryk, plejer det at være deres ønske at unddrage sig anmeldelse og kritik, men dels har nærværende forfatter, omend gennem mellemmand, ønsket en omtale i Hymnologiske Meddelelser, dels er emnet så sjældent behandlet, at den, der giver sig i kast med det, fortjener at få sit værk omtalt.

Mariakulten er en af de iøjnefaldende forskelle på reformatorisk og katholsk kristendom. Derfor blev den og den øvrige helgendyrkelse det fornemste offer for de ophidsede folkemængder, da reformationen fejede hen over Europa. Bortset fra måden var der ikke meget at bebrejde billedstormerne, men som så ofte før og siden gik der under opgøret værdier tabt og i glemme, som havde fortjent en bedre skæbne.

Helgenbillederne besad næppe mange steder nogen kunstnerisk værdi, men omkring Gudsmoder-dyrkelsen var der gennem tiden skabt en rigdom af legender og viser, hvis indhold havde både folkloristisk, litterær og musikalsk værdi.

Tre århundreder gik hen, før nogen på dansk grund interesserede sig for dette stof. I 1895 udgav Oluf Nielsen "Evangeliesagn. Oldfranske Legendedigte om Jomfru Marias og Kristi Liv" i Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning. Catharine Carstensen strejfede emnet i "Kvindetyper i middelalderens religiøse skuespil" i 1901. Ernst Frandsen gav os en meget fyldig behandling af stoffet i sin doktordisputats "Mariaviserne" 1926. Den blev ved handlingen hårdt angrebet, men har siden hævdet sig som en værdifuld bog.

Gennem sit virke som koncertsangerinde kom forfatteren af nærværende bog ad bagvejen ind på emnet, det fangede hendes interesse, og siden har hun dyrket det con amore. Da Karl Clausen arbejdede med sin radioserie om åndelig visesang, kom han under vejr med, at der var en ekspert på dette felt, og han bad hende om at redigere to udsendelser.

Det er disse udsendelsers tekst, som forfatteren ved sin fratræden som bibliotekar ved Universitetsbiblioteket i Fiolstræde nu har udsendt som en afskedshilsen til sine forbindelser inden for forlags- og biblioteksverdenen. Der er kælet for denne tryksag. Udstyr og tilrettelægning er fornemt, en nydelse i sig selv, der endog kan glæde den, der daglig er omgivet af bøger, og få ham til at smække med tungen.

Bedre havde det været, om forfatteren også havde ofret den nødvendige tid til at omarbejde teksten, som skæmmes af at være beregnet til foredrag. Det talte og det skrevne er - det er en gammel sandhed - to forskellige ting.

Ser man bort fra denne skønhedsplet, fornemmer man ved gennemlæsningen forfatterens store interesse, viden og kærlighed til både den poetiske og musikalske side af emnet. Man rives med og tænker gang på gang ved sig selv: "Bare hun ville fortælle noget mere". Derfor gribes man af lysten til at få noget mere at vide, at komme dybere ind i stoffet. Selv blev jeg fanget ind og læste en del mere, hvorved jeg blandt andet opdagede, at Kingo også er antaget som digter af en Mariavise (i Salme og bønnebog, Sankt Ansgars forlag 1951 er "Nu kom det bud fra englekor" at finde under sangene til Guds moder).

Man må håbe, at forfatteren i sit otium får lyst, tid og kræfter til at skrive mere. Som smagsprøve og inspirationskilde er denne bog af stor værdi, og man glæder sig over, at der pånyt er gjort opmærksom på denne del af vor salmehistorie.

Poul Grubb

SVEIN ELLINGSEN: DET SKJULTE NÆRVÆR.

H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo 1978. 56 tekster.

Det var med nogen ærgrelse, at jeg i HM 1979 s. 167-170 gen-læste min egen anm. af Svein Ellingsens "Det skjulte nærvær", efter at en god ven havde fået et negativt indtryk af bogen p.g.a. mine skriverier. Min overvejende positive opfattelse af og glæde over Ellingsens tekster kommer desværre ikke klart nok til udtryk i anmeldelsen. Ikke fordi de enkelte positive udsagn ikke er talrige og tydelige nok, men anm. er galt proportioneret med en kvantitativt

for omfattende og massiv, kritisk afslutning. Der er altså tale om en fejldisposition ved min fordeling af ros og ris, hvilket jeg beklager. At jeg selv s. 169 omtaler min vurdering som "en positiv anmeldelse" er glemt, når læseren sidder tilbage med indtrykket fra den afsluttende del. Lad mig derfor for en ordens skyld - og for at der kan vederfares den norske digter retfærdighed - gentage min glæde over dåbssalmen "Fylt av glæde over livets under" og begravelsessalmen "Nå er livet gjemt hos Gud". Den sidste har jeg siden da gjort brug af flere gange i min præstegerning og jeg tror, at den har slidstyrke, især med Svend S. Schultz' smukke nye melodi. Endvidere citerede jeg i anm. i deres helhed tre salmer, som jeg ikke ville være betænkelig ved at lukke ind i en salmebog og nævnede endelig, at "endnu flere gode ting kunne tages frem af Ellingsens gode forråd". Der er altså en ganske god procentdel af Ellingsens tekster, som jeg gerne så komme menighederne til gode. Engang skulle man til sammenligning undersøge, hvor stor en del af Kingos, Brorsons og Grundtvigs samlede salmedigtning, der er bevaret i DDS. Undersøgelsen skal vel at mærke foretages ved optælling ikke af salmeantallet, men af strofeantallet. De perspektiver, som herved ville fremkomme, kunne måske give en og anden nutidig digter fornyet håb.

Jens Lyster

HENNING BLAUENFELDT: 20 NYE SALMER.

Ringe 1979. Købes i Fjord Nielsens Boghandel, 5750 Ringe, eller hos forfatteren, Ringe præstegård, 5750 Ringe. Pris: 19,75 kr.

Det liv, som vi er fælles om,
er underlagt den samme dom:
at dø!
Men Gud ske tak for troens fred:
Trods dødens rov
har livets frø
Guds riges lov
til frugt af evighed! (7.3)

Henning Blauenfeldts salmer er hverken letbenede - eller letløbende; hermed er antydet noget om deres styrke og deres svaghed. De tager grundigt og alvorligt fat på væsentlige spørgsmål, anstrenger sig for at udtrykke oplevelser inde omkring kristendommens centrum. Men

alvoren og anstrengelsen går ud over formen, versene bliver tunge, undertiden bliver udtrykket kunstlet og forskruet.

Mange af salmerne kredser om skabelsesunderet, den skabte natur og det skabte menneskeliv. Digteren ved, at alt, hvad Gud har skabt med sit ord, må dø (17.2), og han ved også noget om menneskers medvirken i denne proces:

> Der flyder død mod alle have,
> en affaldsstrøm, vi véd er menskeværk;
> vor drift i vækstens vold er nu så stærk,
> at livet blir en rådden gave. (4.3)

Her overfor står Kristus, som den der fornyr skabelsen, som besejrer døden i det skabte:

> Han har fyldt os med sin fred,
> ingen angst kan mere hindre,
> død er døden, intet mindre,
> evigt liv er i dens sted. (14.3)

På denne måde opbygges den gennemgående og bærende tanke, at Gud er solen og livet i vores liv (fx. 5.6; 11.3; 18.4).

Blauenfeldt udtrykker sig i mange billeder, fx. det smukke i 9.2 om Gud, der "lægger jord om håbets rødder" hos os, der lever i svig og plage; eller beskrivelsen (1o.3) af den som har oplevet glæden - og at sorgen ikke er mere: han er "et hvælv om ukendt lys".

Men det er ikke hver gang ordene vil samle sig til anskuelige billeder; udtrykket "og rummet fortabt i det fjerne" (3.1) fx? Eller 9.4 "Her er stedet, vi befolker/ jorden med, og hvor vi tolker..". Befolker vi jorden med et sted?? Såvidt jeg er i stand til at bedømme, er det også gået galt i 14.1:

> .....Og fra alle bløde sprækker
> skyder vækster for vor fod (så vidt så godt)
> gennem åbne læber trækker
> livets kraft og hjerteblod.

Hjerteblod - der trækker gennem åbne læber, fører det ikke i det lange løb til forblødning?

Det sker også, at forfatteren er så optaget af en bestemt tanke, at han ikke tager sig i agt for misforståelighed. Da jeg første gang læste 1.3 og 4, satte jeg et beskedent udråbstegn:

> Tale kan vi alle vel for døve ører, -
> salige er de, som åbnes af Guds ord
> til at se, hvordan hans levelyst sig rører,
> ... (1.3)

Der skal - under sangen - en hurtig omstilling af tanken og et skarpt øje for tankestregen til, for at det ikke skal gå galt, ydermere når næste vers så fortsætter: "Og med åbne ører...".

En uheldig dobbelttydighed ligger der også i 17.1:

> Vor Jesus, som døde forladt af sit folk,
> har Gud ladet bøde og gjort til sin tolk.

Er Jesus subjekt eller objekt i forbindelse med "bøde". Har Gud ladet Jesus *bøde*, d.v.s. "sætte i stand"; der kunne da være tale om et - søgt - udtryk for opstandelsen (sådan var min umiddelbare læsning, vel især fordi der ikke følger noget forholdsord efter verbet), og da bliver Jesus objekt i forbindelse med bøde. Eller har Gud ladet Jesus "give bod" eller "sone" - noget, som er forudsat bekendt; da bliver Jesus det handlende subjekt i forbindelse med "bøde". Jeg formoder, at det sidste er meningen; men i de to her sammenstillede linier er den første mulighed ikke udelukket. Modersmålet føjer sig ikke overalt lige let og lifligt for Henning Blauenfeldt.

Det er tydeligt, at han bærer på en omfattende oplevelse; men der er endnu et stykke vej, inden den er forløst i velskabt sang.

Jens Højgård

Mel. DDK 275.

Vor Jesus, som døde forladt af sit folk,
Har Gud ladet bøde og gjort til sin tolk.

Hvad Skaberen gav med sit levende ord
må finde sin grav i den døende jord.

Men livet, der kommer fra Gud, er som frø;
det bærer på sommer, om så det skal dø.

Lad døden kun knægte og kalde os siv,
når Gud vil benægte dens krav på vort liv.

Fra Gud har vi livet, trods alt som forgår;
for Jesus har givet os ord som består.

Vor Skaber er tro mod sit levende ord,
han lader os bo på sin gavmilde jord.

Har døden end drevet sin brod i vor hud,
er Jesus dog blevet vort livstegn fra Gud.

Henning Blauenfeldt

DANSKE SALMER PÅ PLADE

Som bind 3 i pladeserien "Sangen i Danmark" (POINT 5o31) foreliger nu 21 salmer og åndelige sange med universitetets kor af Musikstuderende (MUKO), dirigeret af Poul Jørgensen. Satserne fremtræder alle som flerstemmige udsættelser for kor a cappella, - de fleste for blandet kor, enkelte for lige stemmer. Teksterne er næsten alle hentet fra Den danske Salmebog, hvortil også henvises på pladeomslaget. Tekstudvalget synes ikke at have været genstand for dyberegående overvejelser. Således finder vi på pladen ganske vist 9 salmer af Grundtvig, men Kingo og Brorson må nøjes med henholdsvis 2 og 1, og Hans Christensen Sthen er slet ikke repræsenteret. Men naturligvis byder pladen på en række kendte og elskede salmer.

Pladens A-side er ordnet efter kirkeåret, indledende med advent og sluttende med pinse, mens B-siden først har morgen- og aftensalmer, siden bringer satser, som ikke uden videre lader sig indplacere i nogen af ovennævnte kategorier. Ud fra et musikalsk synspunkt er denne redaktion ikke helt tilfredsstillende. For ganske vist holder jeg meget af den danske salmesang med dens brogede mangfoldighed, hvor Laub, Hartmann, Nielsen, Hassler, Weyse og Walter trives herligt side om side. Men ét er en gudstjeneste med læsninger mellem salmerne, et andet en pladeside, hvor en halv snes numre følger tæt efter hverandre. I det foreliggende tilfælde kan man blive næsten ør af alle de stilskift, man udsættes for, og jeg havde så afgjort foretrukket en kronologisk opstilling ud fra melodierne.

Bortset herfra synger MUKO udmærket og med forbilledlig tekstudtale, hvad der specielt i denne sammenhæng er overordentlig væsentligt. Savner man ind imellem noget af den entusiasme, som så ofte udmærket koret, nuvel, så skyldes det nok, at ikke alle salmerne er lige inspirerende som korsatser betragtet.

Der er således ikke noget forunderligt i, at de bedste præstationer findes i de udsættelser, som fra komponistens eller arrangørens hånd er vellykkede. Det gælder f.eks. Mogens Pedersøns "Aleneste Gud i Himmerig" og "Nu bede vi den Helligånd", Laubs "Denne er dagen", Walters "I dødens bånd vor frelser lå" og Karl Clausens fint klingende "Sig månen langsomt hæver". Men også Finn Graunbøls arrangementer for lige stemmer af Weyse/Ingemanns morgen- og aftensange er gode.

Problemet med udførelsen af en strofisk salme er ikke mindst at finde en frugtbar vej frem imellem overfortolkning og grå objektivitet. Man kan næppe med rette beskylde MUKOs dirigent for at overfortolke. Men om man finder den valgte linie tilfredsstillende, vil jeg overlade til den enkelte at bedømme, om smagen kan der som bekendt ikke diskuteres.

Steen Lindholm

VINDERNE AF JULEKONKURRENCEN

Hvor mange af Salmehistorisk Selskabs medlemmer, der tilbragte julen begravet i den kinesisk-danske ordbog, som de netop havde kunnet nå at skrive på julegaveønskesedlen, efter at de fra midten af december havde kunnet læse om den spændende kinesiske julekonkurrence i HM 1979, s. 265, ved vi ikke. Men vi har vist styr på alle dem, der fandt ud af, at den rigtige løsning nok måtte findes ved at læse mellem linierne i konkurrencebestemmelserne. Nærmere betegnet mellem nodelinierne s.243, hvor den kyndige læser straks kunne genkende begyndelsen af "O come, all ye faithful", som forresten havde været aftrykt i HM 1978 s.188f. i Johannes Johansens udmærkede nye oversættelse.

I redaktionen har vi kunnet glæde os over, at diverse forlag har været meget venlige, når vi henvendte os for at bede om en præmie til HM's julekonkurrence.

Vi har fordelt bogpræmierne på følgende vindere:

A. Axelsen, Kildemosevej 25, Ågerup, 4ooo Roskilde har modtaget 46 salmer. Tillæg til Den danske Salmebog udgivet af Kirkeligt Samfund af 1898 og Samfundet Dansk Kirkesang, 1976. Gave fra G.E.C. Gads forlag.

Gitte Hansen, Topshøjvej 88, 418o Sorø har modtaget Leif Ludwig Albertsen: Lyrik der synges. Berlingske Leksikon Bibliotek nr. 125, 1978. Gave fra Berlingske Forlag.

Holger Lissner, Sdr. Bjert præstegård, 6o91 Bjert har modtaget W. Görnandt: Grundtvig als Kirchenliederdichter, 1969. A. Schøning: Tyske salmer, 1975. A. Malling: Kampen om salmebogen, 1949. Alle fra anonym giver.

Winni Kilsgaard Rasmussen, Fynsgade 4, II mf., 8ooo Århus C har modtaget '78-TILLÆGGET til Den Danske Salmebog. Redigeret af Kirkeligt Centrum, 1978. Og Koralbog til 78'TILLÆGGET til Den Danske Salmebog, 1978.
Gave fra Musikhøjskolens Forlag, Edition Egtved.

S.T. Vestergaard, Broager præstegård, 631o Broager har modtaget Det skjulte nærvær. Salmer og dikt av Svein Ellingsen, Oslo 1978.
Gave fra forlaget H.Ascheoug & Co (W. Nygaard).

FORFATTERNES ADRESSER

Sognepræst Henning Blauenfeldt, Ringe præstegård, 575o Ringe.
Antikvarboghandler Poul Grubb, Skyggelundsvej 9, 25oo Valby.
Pastor G.F.W. Herngreen, Burg.Patijnlaan 79o, NL-2585 CC den Haag
Sognepræst Jens Højgård, Enderslev præstegård, 4652 Hårlev.
Kamrer Alf Johansson, Hyttegatan 6, S-661 oo Säffle, Sverige.
Organist Steen Lindholm, Marediget 8, 292o Charlottenlund.
Organist kantor Erik Schiller, Engvej 38, 23oo København S.
Pastor Jens Svendsen, Mansteinstr. 9, D-238o Slesvig.
Evan-Th. Vestergaard, Fredericiagade 8, 9loo Ålborg.

FAVØRTILBUD

For at stimulere tilgangen af nye medlemmer til selskabet gør vi hermed opmærksom på, at man ved inden 1. juni at sende kr. 6o (seksti danske kroner) pr. giro til selskabets kasserer foruden at blive medlem for året 198o og modtage kvartalsskriftet Hymnologiske Meddelelser for indeværende år tillige vil få tilsendt den forrige årgang 1979 gratis. Blot skal man huske på girokortets meddelelsesrubrik at skrive: "Favørtilbud. Årg. 1979 og 198o".

Kvartalsskriftet
Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt i 4 numre á 40-50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
København Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K

Medlemsskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup. Giro nr. 2 20 11 19.

Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af Hymnologiske Meddelelser.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Professor dr.theol. Niels Knud Andersen, *formand.*
Engvej 31, 2960 Rungsted Kyst. Tlf: 02 86 37 72.

Pastor Peter Balslev Clausen, *sekretær & kasserer.*
Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup. Tlf: 01 62 79 27.

Universitetslektor cand.theol. Jørgen I. Jensen
Steenstrups Allé 17, 1924 København V. Tlf: 01 37 39 73.

Sognepræst Jens Lyster
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf: 03 42 62 96.

Universitetslektor cand.mag. Erik A. Nielsen
Strindbergsvej 3, 2500 Valby. Tlf: 01 46 60 23.

Organist Henrik Fibiger Nørfelt
Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf: 01 63 23 80

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Sognepræst Jens Lyster, Odden præstegård, Overby,
4583 Sjællands Odde. Tlf: 03 42 62 96.

Pastor Peter Balslev Clausen, Ahlmanns Allé 10,
2900 Hellerup. Tlf: 01 62 79 27.

Organist Henrik Fibiger Nørfelt, Korsgårdsvej 16,
2920 Charlottenlund. Tlf: 01 63 23 80.

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Provst teol.dr. Allan Arvastson
Universitetslektor, mag.art. Skirne Helg Bruland
Pastor Helge Dahn
Biskop Johs.W.Jacobsen
Professor dr.theol. Theodor Jørgensen
Professor dr.phil. Jens Peter Larsen
Pastor Anders Malling
Seminarielektor, cand.theol. Kaj Mogensen
Pastor Jørgen Schultz
Sognepræst Erik Norman Svendsen
Professor dr.phil. Christian Thodberg

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat samt fra Statens humanistiske Forskningsråd.